

SADRI MAKSUDI ARSAL

Demokrasinin
Esasları

1945-1946 Tasvir Gazetesi Yazıları
Cumhuriyet Gazetesi 1950 Yazıları

İçindekiler

Tasvir Gazetesi

- Dünyada İki Türlü Hayat Telâkkisi Karşı Karşıya 3
- Demokrasi ve Hukuk 9
- Siyasi Partilerin İdeolojileri 13
- Demokrasinin İlmî ve Ruhi Esasları 17
- Demokrasinin İstinat Ettiği Ruhi ve Felsefî Esaslar. 19
- Demokrasi ve Müsavat Esası 21
- Demokrasi ve Hürriyet 24
- Milli İdeoloji ve Yabancı İdeolojiler 28
- Yabancı İdeolojiler 31
- Demokratik Seçim Usulünün Beş Mühim Esası 36
- İngiltere’de Demokrasinin Ruhi ve Tarihi Temelleri .. 40

Cumhuriyet Gazetesi

- Bir Hukuk Abidesi: Yeni Seçim Kanunu Tasarısı 45
- Demokrasi Kapısı Önündeyiz 48
- Tasvir’de Yayınlanan Makaleler Listesi 53
- Cumhuriyette Yayınlanan Makaleler Listesi 54

Dünyada İki Türü Hayat Telâkkisi Karşı Karşıya

Bugün dünyada iki türlü hayat felsefesi, iki türlü içtimaî hayat reçetesi mücadele halindedir ve bu mücadele çok had bir safhaya girmek üzeredir. Bu hayat telâkkilerinden biri medeni beşeriyetin bütün ananevi kıymetlerini, bütün yüksek felsefî hukukî prensiplerini kabul eden siyasî hürriyet ve hukukî müsavat esaslarına dayanan bir cemiyet telâkkisidir. İkincisi madde ve maddedeki kuvvetlerden¹ başka bir varlık tanımayan, fakir amele sınıfının diktatörasına² ve müşterek mülkiyet esasına kurulmuş bir cemiyet telâkkisidir.

Bunlardan birinin ismi liberal demokrasidir. Bu içtimaî felsefenin gerçekleşmiş şeklinin en bariz misali Birleşik Amerika Devleti'nin teşkilatıdır. İkincisinin ismi komünizmdir. Bu içtimaî idealin az çok gerçekleşmiş şekli bugünkü Rusya'daki teşkilattır. Bu iki içtimaî felsefenin her ikisinin de istinat ettiği felsefî esaslar vardır. Biz bu makalede bu iki içtimaî telâkki arasındaki farkları tebarüz ettirmeğe çalışacağız.

Milletlerin tarihinde görülen hâdiseler sosyolojik bakımdan tetkik olunduğu zaman bir hakikat inkâr edilemeyecek bir şekilde göze çarpıyor. Bu hakikat şudur: Milletlerin içtimaî ve tarihî hayatı iki nevi âmîlin tesiri altında inkişaf ediyor:

Manevî ruhî âmiller: Dinî tesirler, felsefî cereyanlar, ilimler, ilmî hakikatler³

Tabî ve felsefî âmiller: Milletlerin yaşadığı muhitin iklimi, tabî ve iktisadî şartları.

Bütün bugünkü ve tarihî milletlerin - en iptidaî milletler dahi - fikir cereyanları[nın] en mühim tesiri altında yaşamış ve inkişaf etmiş olduğunu görüyoruz. İdealist mütefekkilere göre fertlerin hayatında ruh, ruhî hayat insanın cismanî hareketlerinde hâkim olduğu gibi milletlerin hayatında da ruhî, fikrî âmiller, yayılmış ideolojiler, fikir cereyanları ilk mühim âmillerdir. Beşeriyet içinde yalnız maddî âmillerin tesiri altında yaşayan milletler görülmediği gibi, münhasıran manevî âmillerin etkisi altında yaşayan milletler de görülmemiştir. Beşeriyeti yürüten, milletleri tekâmüle sevk eden âmiller büyük fikirler, büyük ideal ve ideolojilerdir. Hayır, adalet, insanın bizatihi bir kıymet olması, fertlerin tabî hakları, fertlerin hürriyeti, fertlerin müsavattı, ruh, ruhun bekası gibi yüksek fikirler beşeriyetin kültürce yükselmesinde, gelişmesinde çok büyük rol oynamış fikirlerdir.

¹ [Metinde "kavimlerden". Yazıdaki "madde ve maddede mündemiç kuvvetler" kullanımı esas alınarak düzeltildi].

² ¹¹² [Metinde iki yerde "diktatura" şeklinde geçiyorsa da daha çok "diktatöra" şeklinde yazmıştır].

³ Bundan sonra bir satır düşmüştür.

Beşeriyet hayatında mühim rol oynamış fikirler, bu yukarıda saydığımız fikirlere münhasır değildir. Her devirde medenî milletler içinde zuhur eden büyük şahsiyetler, büyük mütefekkirler ortaya yeni yeni fikirler, yeni yeni idealler atmışlardır. Beşerî kültürün inkişafı bu yeni fikirler, yeni görüşler, yeni idealler sayesinde vuku bulmuştur.

İdealistlere göre beşeriyet tarihinde felsefî ve ahlakî fikirlerin oynadığı rolü hiçbir tabîî veyahut iktisadi amil oynamamıştır. Emperyalistlerin bu görüşü metafizik görüşlerle iltibas ettirilmemelidir. Tamamı ile pozitivist, müsbet görüşlü idealistler dahi bu fikirdedir. Her ifade edilen ortaya atılmış fikir gerçekleşmek isteyen bir dinamik kuvvettir; misal için siyasî hürriyet milletin hâkimiyeti fikrini alalım. Bu fikir yüz elli yıl önce ancak mütefekkirler tarafından ortaya atılmış bir idealden ibaretti. Fakat bu ideal aynı zamanda Avrupa milletleri için bir siyasî programdı, yani bu kelimelerle ifade edilmiş fikirde bir siyasî program mündemiçti. Bu siyasî ideal, bu fikir kendisinde mündemiç kuvvet sayesinde Avrupa milletlerinin siyasî inkişafında en müessir amil olmuştur.

I. İdealist Demokratların Hayat Telâkkisi

Bugün Avrupa'da idealistlerin siyaset sahasındaki fikirleri, içtimai felsefeleri işlenmiş, tebellür etmiş bir halde bulunuyor. Bu idealist ve demokratik felsefe kabataslak şöyle hulâsa edilebilir: İnsan (her fert) bizatihi bir kıymettir. Ferdin hiç kimse tarafından nez'edilmesi caiz olmayan tabîî hakları vardır. Fert üzerinde hiç kimsenin, hiçbir müessesenin bu cümleden devletin dahi tahakküm hakkı yoktur.

Ferdin istediği şekilde yaşamak, istediği şekilde düşünmek, istediği şekilde inanmak, istediği şekilde çalışmak, istediği mesleği intihap etmek hakkı vardır. Bütün bu sahalarda fert tamamı ile hürdür ve hür olmalıdır. Ferdin hürriyetinin yegâne hududu diğer fertlerin hürriyetidir. Devletin salâhiyeti mutlak değildir. Onun vazifesi fertler arasında vuku bulması mümkün çarpışmalara, bir ferdin diğer ferdin hürriyetine tecavüzüne mani olmaktan ibarettir.

Devlet ahalinin, fertlerin efendisi değil ancak hâdimidir. Devlet idaresine sınıf, cins ve servet farkı gözetmeksizin bütün reşid vatandaşlar iştirak etmelidir. Hâkimiyet bütün halka aittir. Hususi mülkiyet tabîî ve faydalı bir müessesedir. Mülkiyet faaliyet ve içtimaî inkişaf amil[i]dir. Fakat mülkiyet hakkı da mutlak değildir. Bu haktan istifade şekilleri makul kanunlarla tanzim edilmelidir. Bu haktan suiistimallere imkân bırakmamalıdır. Servetin mahdut ellerde temerküzü, birikmesi zararlıdır, buna mâni olmak bir zarurettir. İnsanın maddî hayatından başka bir ruhî hayatı vardır. Bu sahada fikirlerin, kanaatlerin, inanların büyük rolü vardır. Fikir, vicdan sahaları tamamı ile serbest olmalıdır.

İşte bu hayat telâkkisi, bu içtimaî ideal liberal demokrasi hâkim olan camiaların görüşüdür. Bu içtimaî ideali gerçekleştiren devletin en parlak misali Amerika'nın Birleşik Devletleridir.

II. Marksistlerin Hayat Telâkkisi

Bu ideal ve liberal görüşün tam zıddı olan görüş on dokuzuncu asrın en büyük maddiyatçı mütefekkeri olan Karl Marks'ın (1818-1883) görüşüdür. Marks'a göre felsefî fikirlerin, dinî telâkkilerin, umumiyetle ideallerin beşeriyetin tarihî hayatında, içtimaî teşkilatında hiçbir rolü yoktur. Beşeriyet tarihinde, içtimaî hayatta yegâne müessir olan âmil *iktisadî âmildir, yani maddî hayat vasıtalarını istihsal usulleridir*. Bütün diğer hâdiseler, hukukî hayat, siyasî hayat, bütün kültür mahsulleri -felsefî hayatlar, dinler, ilimler- hepsi iktisadî temel üzerine kurulmuş binalardır (*überbau*). Hatta insanların şuuru dahi istihsal usullerinin insan kafasında inikâsından başka bir şey değildir. Karl Marks'ın bu telâkkisi tarihî bir maddiyatçılık (*matérialisme historique*) ismi ile malûmdur. Bugün bu görüş muzır Marksistlere münhasır kalmayıp bütün dünyada Marksist amelenin de akidesi ve hayat telâkkisi olmuştur.

Karl Marks'ın 1848'de neşrettiği, bütün dünya amelesine hitap eden *Komünist Manifestosu* ismi ile malûm beyannamesi Marks'ın talimini kabul edenler için bir mücadele programı idi. Bu manifestoda mücadele usulleri gösterildiği gibi Marks'ın hayat telâkkileri de kısaca izah edilmişti. Bu beyanname amele muhitlerinde çok derin izler bıraktı. Avrupa'da amele hareketleri tarihinde bir dönüm noktası oldu. O zamana kadar katî bir programdan, beynelmilel otorite sahibi bir şeften mahrum olan dünya amelesi Marks'da bir şef, onun taliminde bir hayat programı buldu. Birçok amele teşkilâtı Marks'ın beyannamesindeki fikirleri ancak bir mücadele programı olarak değil, münakaşa götürmez hakikatler, inanılması lâzım akideler gibi kabul ettiler. Bu andan itibaren Avrupa'da sosyalizm, Marksizm şeklinde yayılmağa başladı. Marksizm vasıtası ile hayata maddiyetçi bakış Avrupa amelesi arasında yayıldı. Sosyalist amele sınıfı dinî telâkkilerden, millî ananelerden yavaş yavaş uzaklaştı. Avrupa amelesi arasında Hıristiyanlığın hâkimiyeti zail oldu. Hıristiyanlıkla beraber bu dine istinat ettirilmiş ahlâk da gevşedi.

Hıristiyanlık ve Hıristiyan ahlâkı yerine Marksistler yeni akideler ikame etmeğe çalıştılar.

1. Bu akidelerin en mühimi maddiyatçılık esası idi. Marksistlere göre ruh, ruhun bekası, basübadelmevt gibi dinî ve felsefî mefhumlar birer hayal ve hurafeden ibarettir. Mevcudiyeti muhakkak olan ancak madde ve maddede mündemiç kuvvetlerdir. Bunun haricinde hiçbir şey yoktur. Her şey maddenin inkişafı mahsulüdür.

2. Marksizmin ikinci mühim akidesi de *sınıf mücadelesi* idi. Her devirde sınıflar hâkimiyet için mücadele etmişlerdir. Sınıf mücadelesi bir içtimaî kanundur. Belgan? [Önce] asiller hâkimler[d]i, sonra sermaye sahipleri, burjuvazi hâkim oldu. Bundan sonra hâkim olacak sınıf farkı? "*proletariat*"tır, amele sınıfıdır. Bugün amele sınıfı zengin sermaye sahipleri tarafından istismar edilmektedir. Teşkilât yaparak sistemli bir şekilde kapitalistlerle mücadele etmek amele sınıfının vazifesidir. Mücadele amansız olmalıdır, istikbalde hâkimiyet amele sınıfına geçecektir. Bu mücadele kapitalist rejim zail oluncaya kadar devam edecektir.

3. Üçüncü mühim akide proletaryat diktatörası idi. Bugünkü her ferdi devlet idaresine iştirak ettiren liberal ve demokratik devlet hakikatte burjuvazinin emellerine hizmet eden bir devlettir. Bu devlet burjuvazinin elinde bir tahakküm vasıtasıdır. Devlet idaresi proletaryat eline geçmelidir. Devlet idaresi proletaryanın inhisarı olmalı. Demokratik devlet yerine proletaryat diktatörası kaim olmalıdır. Zenginler, sermaye sahipleri devlet idaresinden uzaklaştırılmalıdır.

4. Marksizmin dördüncü mühim akidesi de müşterek mülkiyet esasıdır. Bütün servet kaynakları, bütün istihsal vasıtaları sosyalist camia efradının müşterek mülkî (*sic.*) olmalıdır. Umumî servetten her fert ancak çalışması nispetinde istifade edebilmelidir. Kapitalin mahdut ellerde toplanması tedrici surette müşterek mülkiyet usulüne ulaştıracaktır.

5. Beşinci mühim akide beynelmilellik esası idi. Bütün dünya proletaryaya menfaatleri mütesanit olan bir küldür. Milliyet esası sosyalist amelenin birleşmesine mâni olan âmildir. Milliyet esası yerine beynelmilellik esası (*internationalisme*) kaim olmalıdır. Marksizmin esas temelleri bundan ibarettir. Marks'ın beyannamesi bütün dünya amelesine hitap ediyordu, bütün dünya amelesinin birleşmesini tavsiye ediyor, bu suretle tıpkı Katolik dini gibi marksizm de bütün dünyaya yayılmak, cihanşümul bir hayat telâkkisi olmak emelini taşıyordu.

Son seksen yıl zarfında marksizm hakikaten dünyaya yayıldı. Son bir asır zarfında hiçbir cereyan, hiçbir talim dünyada Marksizm kadar rağbet bulmamıştır. Marksizmin yayılmasının sebepleri pek çoktur. Biz burada bunlardan uzun uzadıya bahsedecek değiliz. Zeylen şunu söyleyebiliriz ki, bu Marksizmin intişarının en mühim sebepleri ikidir:

1. Biri kontinantal Avrupa'da hâkim burjuvazinin hodbinliği ve ahlâkî sukutudur. Burjuvazi Avrupa beşeriyetinin tarihî inkişafının mecburi kıldığı iktisadî ıslahatı yapmak lüzumunu kavramıyor, bu ıslâhatı yapmak istemiyordu. Aynı zamanda bu burjuvazinin ananevî ahlâkî da gevşemişti. Burjuvazinin ne Hıristiyanlığı samimi idi, ne de beşeriyet tarihinde müsbet rol oynamış yüksek felsefî ve ahlâkî prensiplere sadakati tamdı. Burjuvazinin hayatında yegâne muharrik kuvvet menfaat, zevk ve safa olmuştu.

2. İkinci âmîl, Avrupa'nın idealist münevverlerinin gafleti, felsefî basiretten mahrum bulunması idi. Emperyalist münevverler, ciddi bir fikir cereyanı yaratarak, ellerindeki manevî vasıtaları kullanarak sermaye sahiplerini iktisadî ıslahatı yapmağa mecbur etmek için çalışacakları yerde amele sınıfı ile sermayecilerin mücadelesi karşısında lâkayt seyircileri oldular. Emperyalist münevver maddiyatçı hayat görüşünü mağlup etmek için idealist felsefenin mahiyetinde mündemiç üstünlük, bu felsefenin bizatihi rüçhanı kâfi gelecektir zannediyorlardı. Bu burjuvazinin hodbinliği, ahlâkî sukutu ve emperyalist münevverlerin ihmali neticesinde Marks'ın hayat telâkkisi Avrupa memleketlerinin hepsinde az çok yayıldı. Fakat hiçbir memleketde Marksizm Rusya'daki kadar rağbet görmedi. Bir zaman geldi Rusya'nın hemen hemen bütün münevverleri Marksist oldu.

İki Hayat Telâkkisi Karşı Karşıya

Avrupa bu vaziyette iken Birinci Dünya Harbi patladı. Eğer bu harbe Kontinental Avrupa burjuvazisine nispetle ahlâkı çok daha sağlam kalmış olan Anglo-Saksonlar müdahale etmiş olmasalardı Birinci Cihan Harbi, Fransa ve Almanya burjuvazisinin mağlûbiyeti, Marksizmin zaferi ile neticelenecekti. Fakat bu Birinci Cihan Harbi neticesinde Avrupa'nın büyük devletlerinden birinde Rusya'da Marksizm yerleşti. 1917'de mağlûp olan Rusya'da Rus komünistleri (Bolşevikler) bir ihtilâl yaparak siyasî iktidarı ele geçirdiler. Bu ihtilâlin başında bulunan Lenin ile Stalin, Marks'ın hayat telâkkisine uygun olarak bir devlet kurmağa koyuldular. Marks'ın eserlerinin bugünkü kapitalist rejimin hukukî ve iktisadî teşkilâtını tenkit eden kısmı çok tafsilli idiye de, bu eserde müstakbel Marksist camiasının teşkilâtı hakkında sarîh ve mufassal talimat bulunmuyordu. Onun için Lenin ile Stalin'in kurdukları teşkilât Marksizm teşkilâtı olmaktan ziyade Lenin'le Stalin'in kafasından doğmuş orijinal bir teşkilâtı. Bununla beraber bu teşkilâtta Marksizmin en mühim esasları gerçekleştirilmişti:

Bütün teşkilât maddiyetçilik esasına dayanıyordu. Onun için Bolşevikler bidayette dinle mücadeleye giriştiler. Birçok yerde kiliseler, camiler, her türlü mabetler kapatıldı. Ruhanîler türlü şekilde tazyik ve takiplere maruz kaldılar. Büyük şehirlerde dinsizler cemiyetleri (bunlara Allahsız cemiyeti ismini vermişlerdi) kuruldu. Eski, fertlerin hakları mevcudiyeti telâkkisine dayanan hürriyetperver hukuk, yerine içtimâî vazifeleri kabul eden yeni kanunlar ikame edildi. Fertlerin tabîî hürriyetleri, hususî mülkiyet inkâr olundu. Sınıf mücadelesi esasına istinaden bütün mal sahiplerinin malları, evleri, paraları, malikâneleri, hulâsa her şeyleri müsadere olundu. Kendileri haklardan mahrum birer parya derekesine indirildiler.

1939'da İkinci Dünya Harbi başladı. Bu harbin de en yakın sebebi Alman emperyalizmi idi, diğer tabirle, Almanya'nın komşu ülkeleri birer istismar sahası (*lebensraum*) haline indirmek arzusu idi.

İkinci Dünya Harbi başladığı zaman Avrupa'nın şarkında komünist partisi tarafından idare olunan 140 milyon nüfuslu Rusya vardı. Garpde şeklen başka olmakla beraber her ikisi kapitalistler tarafından idare olunan Almanya ile Fransa vardı. Bu iki memleketin her ikisinde demokrasi bozulmuş bir halde idi. Almanya'da Hitler'in istibdadı hâkimdi. Fransa da bir nevi siyasî buhran geçiriyordu. Fransa adedi gayrı tabîî bir şekilde çoğalmış partilerin mücadelesi yüzünden istikrarlı bir hükûmet teşkilinden âciz bir hale gelmek üzere idi.

Eğer İkinci Dünya Harbi'ne Anglo-Saksonlar iştirak etmemiş olsalardı Almanya'nın mağlûbiyeti bütün Avrupa için bir Bolşeviklik şeklini almış olan komünistlik zaferi şeklini alacaktı. Bütün Avrupa'da Rus komünistliği şeklini almış olarak Marksizm yerleşecekti. Bu sefer dahi Avrupa'yı Anglo-Saksonlar kurtardılar. Fakat bu sefer ancak Avrupa'nın yarısını kurtarabildiler. Avrupa'nın şarki kısmı, Polonya, Şarki Almanya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya Bolşevik nüfuzu altına düştü. Bu memleketlerde siyasî iktidar Bolşevik rejimi taraftarlarına geçti. Bugün Japon denizinden Garpde Almanya'nın ta göbeğine kadar ya doğrudan doğruya Rus Bolşevik partisi hâkimdir veyahut Rus Bolşeviklerinin nüfuzuna tâbi Bolşevizm esaslarına taraftar zümreler hâkimdir.

Anglo-Saksonlar sayesinde kurtarılmış garbî Avrupa'da ise idealist felsefeye dayanan liberal demokrasi taraftarları hâkimdir.

Bugün Avrupa'da liberal demokrasi rejiminin taraftar ve hamileri İngilizlerle Amerikalılardır. Bilhassa Amerikalılardır. Harp neticesinde, Avrupa'nın tam ortasında karşılaşan zahirde Amerikalılarla Ruslardı. Hakikatte ise karşılaşan idealist felsefeye müstenit demokrasi rejimi ile maddiyatçı felsefeye dayanan Rusya'yı proletarya namına idare eden komünist partinin diktatorya rejimidir. Bugün, Avrupa ortasında karşı karşıya bulunan Anglosaksonlarla Ruslar değil, iki birbirinden her bakımdan farklı hayat telâkkisidir. Biri, yukarıda işaret ettiğimiz gibi manevî kıymetleri, fertlerin tabî haklarını, siyasî müsavatını, siyasî hürriyetini, halk hâkimiyetini kabul eden, devlet içinde herkese müsavi haklar veren, dünyada milletlerin hayat hakkını tanıyan, garp milletlerinin felsefî ve ahlâkî ananelerine hürmet eden, Amerika'nın liberal ve demokratik telâkkisi. Diğer fertlerin haklarını camia mülahazalarına feda eden, demokrasi yerine proletarya diktatöryasını ikame etmek isteyen Rus Bolşeviklerinin telâkkisi.

Bu iki, telifi hiçbir zaman kabil olamayacak derecede birbirinin zıddı olan hayat telâkkilerini temsil eden Anglosaksonlarla Ruslar müşterek düşmanları mağlûp edinceye kadar biri diğerinin yüzüne bakmağa, felsefî ve siyasî simasını tetkik etmeğe fırsat bulamamışlardı. Ancak şimdi harp durduktan, harp hamle ve heyecanları geçtikten sonradır ki biri diğerinin hakiki felsefî ve siyasî simasını görmeğe başladı. Şimdi eski harp arkadaşları anladılar ki, müşterek düşmanla mücadele senelerinde çok yakın gibi görünen harp arkadaşları birbirinden ne kadar uzakmış! Amerikalıları, Bolşeviklerin bütün yakın ve uzak komşu milletleri siyasî nüfuzları altına almak temayülü, hiç uzlaşma kabul etmeyen siyasetleri şaşırttı. Rusları, Amerikalıların liberal ananelere bağlılığı, demokrasi rejimine sadakatini Avrupa'da da her yerde demokratik rejimin hâkimiyetini temin için birçok şeyleri göze almaları ihtimali hayrete düşürdü. Bugün her iki taraf hayret içindedir. Fakat her iki taraf hayretini izhardan, vaziyeti olduğu gibi ifadeden içtinap etmektedir. Amerikalılar Bolşeviklerin idare usulünün bir diktatörya olduğunu bildikleri halde Rusların demokrat olduğuna inanır gibi hareket ediyorlar.

Ruslar Amerikalıların siyasî görüşlerinin, siyasî rejimlerinin kendi Bolşevik görüşlerinin, kendi rejimlerinin taban tabana zıddı olduğunu pekâlâ bildikleri halde bunu itiraf etmekten itina ile kaçınıyorlar. Bilâkis Amerikalılara hiç gülmeksizin biz de demokratız, rejimlerimiz aynıdır, diyorlar. Bu riyalı nezaket yarışı ne kadar zaman devam edecekti? Bunu bilmiyoruz. Fakat emperyalist ve hürriyetçi cereyanla maddiyatçı ve diktatörya taraftarı cereyanın mücadelesi karşısında hiçbir fert, hiçbir millet lakayt kalamaz. Hem fertler için hem milletler için bu iki cereyan, bu iki hayat görüşü arasındaki felsefî ve fikrî farkları derinden kavramak ve ona göre bir ruhî durum almak bir zarurettir, bir vazifedir.

DEMOKRASİ VE HUKUK

Demokrasinin hukuki esasları

Bir müddetten beri gazetelerde demokrasiden çok bahis olunmaktadır. Bu mevzu şüphesiz çok mühim ve çok hayati bir mevzudur, üzerinde ne kadar durulsa yerindedir, çünkü:

Fertlerin hürriyeti, milletin hâkimiyeti esaslarına dayanan hukuki nizam insanlığın binlerce yıl süren acı ve ıstıraplı tecrübelerinden sonra keşfedebildiği en makul, en mantıkî ve en âdil bir içtimaî nizamdır.

Demokratik nizamın hayata tamamı ile gerçekleşmesi bütün medenî milletler için hayırdır, bir idealdir.

Matematik sahasında Euklidis'in vazettiği hendese ne ise, devlet idaresi ve hukukî ve içtimaî teşkilat sahasında demokrasi esasları da odur: Nasıl bütün beşeriyet aynı hendeseyi kabule mecbursa, bütün yaşamak ve gelişmek isteyen medeni milletler için de demokrasi esaslarını kabul etmek bir zarurettir, hayat ve inkişafın şartıdır.

Herhangi bir milletin bu esasları ihmali veyahut kayıtsız ve şartsız tatbik etmekte tereddüt etmesi bir hatadır, milletin geleceği ve inkişafı bakımından zararlıdır.

Diğer taraftan herhangi bir milletin ferdi düşünce merkezi olan talimlerin tesiri altında şuurla bu esaslardan inhiraf etmesi bir delâlettir. Milletin, bedeni ve fikri inkişafını durduran ve felce uğratan bir felakettir biliyoruz, demokrasinin aleyhinde de birçok mugalatalı fikirler ileri sürülmüştür ve sürülmektedir. Fakat demokrasinin aleyhinde söylenen söz ve fikirlerin hiçbiri esaslı ve bitaraf düşüncelere dayanan fikirler değildir. Bu fikirler ya doğrudan doğruya milletleri istibdatla idare etmek isteyen müstebit hükümdarların veyahut menfaatini bir müstebite dayanmakta fayda gören, kendi ve müstebitin menfaatini illetlerin hürriyet ve zararına tercih eden hazin simaların fikirleridir.

Medeni beşeriyetin bugünkü seviyesinde milletler için, mutasavver olan yegâne hukuki nizam demokrasidir. Bugünkü münkeşif fertlerden mürekkep medeni milletler ne müstebit bir hükümdarın ve ne de mahdut bir zümrenin elinde tabî hürriyetlerinde ve rey haklarından mahrum bir nim esir sürüsü halinde yaşamayı kabul edemezler. Bugün dünyada hiçbir kuvvet medeni milletleri siyasi köleler derecesine indiremeye muvaffak olamaz.

Asırlarca süren tecrübe ve uzun mücadeleden sonra demokrasi usulünü keşfetmiş milletler bu hissiyata müstenit içtimai nizamdan vazgeçemezler. Eğer herhangi bir kuvvet beşeriyeti demokratik nizamdan mahrum etmeye muvaffak olsaydı -ki buna imkân yoktur- bu beşeriyet için bir zulüm, zulmün ve medeni inhitat devrinin başlangıcı olurdu. Beşeriyet ortaçağlardan daha karanlık bir içtimaî ve hukukî esaret devrine girmiş olurdu.

Bugünkü beşeriyet için yegâne gelişme ve yükselme yolu demokrasi yoludur.

Eğer bu makalelerin çerçevesi müsait olsaydı, bu fikirleri teyit için pek çok beşeriyetin mazisinden alınmış misal ve deliller gösterilebilirdi.

Bugün insanlığı seven, milletlerin hürriyetini isteyen bütün siyaset adamlarının ve bütün münevverlerin ahlaki ve içtimai vazifesi milletlerin demokrasi yolunda yürümesini temine hizmettir. Ne mutlu milletimiz gibi yüksek demokrasi esaslarının gerçekleşmesi yolunda hızlı adımlarla ilerleyen milletlere!

Demokrasi fertlerin hürriyeti ve halkın hâkimiyeti esaslarına dayanan bir hukuki nizamdır, dedik.

Demokratik devletlerde demokrasinin temeli olan bu iki kıymet 1) fertlerin hürriyeti ve 2) milletin hâkimiyeti ne gibi hukukî esaslarla temin olunmuştur?

Demokratik devletlerde ferdi hürriyet ve halk hâkimiyeti iki yüksek hukuki esas sayesinde sağlanmıştır. Bu esaslar şunlardır:

1) Fertlerin hayat ve inkişafı için zaruri olan hürriyetlerin devlet tarafından fertlerin birer hakkı olarak tanınması esası.

2) Devlet idaresinin her sahasında kanunların mutlak bir surette hâkimiyeti esası.

Demokrasilerde fertlere devletin (hukukun) birer hak olarak tanındığı hürriyetleri biz üçe taksim edebiliriz: 1) Ferdî tabî haklar, 2) içtimaî haklar, 3) siyasî haklar.

I. Ferdî tabî haklar - Demokratik hukuk sistemleri fertlerin tabii cihetlerine tekabül eden tabii hakların mevcudiyeti esasına istinat eder. Diğer tabirle demokratik hukuk fertlerin tabii hürriyetlerini birer hak olarak kabul eder. Demokratik hukuk ferdin hürriyetine diğer fertlerin tecavüzünü menetmekle kalmaz, devletin dahi bu hürriyetlere tecavüzünü meneder.

Demokratik devlette fertlerin tabii hakları anayasalarda tespit edilir. Bu tabii hak olarak tanınmış hürriyetleri devlet adi kanunlarla ilga dahi edemez. Anayasa adi kanunlardan yüksek kanunlar addolunur. Bunları herhangi bir parlamentonun adi ekseriyeti de tadil veya ilga edemez.

Devlet otoriteleri tıpkı alelâde fertler gibi şahısların anayasa ile tespit ve tasdik edilmiş haklarına hürmete mecburdur.

Fertlerin tabîî hâkları nelerdir? - Ferdin istediği şekilde düşünmek, istediği şekilde inanmak, istediği şekilde yaşamak, istediği mesleği intihap etmek, hiç kimse tarafından tecavüze maruz olmamak, istediği mahallede oturmak gibi, insanın maddî ve manevî hayat ile bağlı hürriyetleridir. Bunlar malum olduğu veçhile, hukuk lisanının, vicdan hürriyeti, fikir hürriyeti, seyahat hürriyeti, meslek hürriyeti, şahsî masuniyet terimleri ile anılır.

Bunar demokratik devletlerde fertlerin malik oldukları en mühim hürriyetleridir.

II. Demokratik devlette fertlerin haiz oldukları ikinci nevi haklar içtimai haklardır. İçtimai hakların mevzuu herhangi bir şekilde ferdin cemiyet hayatına tesiridir. Onun için içtimaî hakkı camia hayatına tesir icra etmek hürriyeti diye tarif etmek de mümkündür.

Bu haklara misal olarak söz hürriyetini, matbuat hürriyetini, toplantılar yapmak hürriyetini, cemiyetler teşkil etmek hürriyetini, mektep açmak, talim ve tedris etmek hürriyetlerini gösterebiliriz.

Demokratik hukuk sistemleri, fertlere bütün bu hürriyetleri de tanımıştır. Camiaların medeni inkişafı için, fikir neşri, ilim neşri, fikir mübadelesi, türlü faaliyet sahalarında teşriki mesai için fertlere geniş hürriyetler verilmesini lüzumlu ve faydalı bulmuştur. Bugünkü Avrupa ve Amerika milletlerinin tarihte misli görülmemiş medeni inkişafı bu hürriyetler sayesinde vuku bulmuştur. Fertlerin hürriyeti ile medeni inkişafı arasında sıkı bir rabita vardır.

Tam manasıyla hür olmayan bir insanın kafası hiçbir zaman tam randımanla işleyemez. Herhangi bir şekilde esir olan ferdin kafası hür bir dimağı gibi verimli olamaz. Yaratmak kudreti ancak her bakımdan hür olan kafalarda çiçek açar.

III. Siyasi haklar - Devlet idaresinin demokratik olmasını temin eden üçüncü nevi haklar siyasi haklardır. Bu haklar halk hâkimiyeti esasından doğan halklardır. Demokrasi halk hâkimiyeti esasına dayanan hukukî nizamdır. Halkın hâkimiyeti halkın, milletin devlet idaresine iştiraki sayesinde temin olunur. Halkın devlet idaresine iştiraki ya bütün halkın camia işlerini doğrudan doğruya idare etmesi şeklinde olur veyahut devlet işleri ile uğraşacak adamları seçmesi şeklinde gerçekleşir. Malum olduğu veçhile bugün büyük demokratik devletlerde tatbik olunan usul bu temsil sembolüdür. Devlet işlerini halk tarafından seçilmiş milletvekilleri idare eder. Halk milletvekillerini seçer, seçilmiş milletvekilleri kanunlar vazeder ve idare vekillerini seçer.

Seçimlerin serbestisi demokrasinin en mühim esaslarından biridir çünkü demokrasi halk hâkimiyetidir. Halk hâkimiyeti bilhassa seçimlerde tecelli eder. Seçimler serbest olmayan ülkelerde demokrasi yoktur. Seçimler bir lüzumsuz gösterişten ibarettir. Seçim sahasında halk mutlak surette hür olmalıdır, yani halk hükümet veya muayyen bir parti tarafından gösterilmiş namzetlere oy vermeye mecbur olmamalıdır. Halk kendisinin

beğendiği namzetlere oy vermelidir - ne hükümet ne de parti seçmenler üzerine hiç bir baskı yapmamalıdır. Halk istese hâkim parti veya hükümet namzetlerine de rey verebilir. Fakat bu seçmenlerin hür iradesi neticesinde olmalıdır.

Demokratik devletlerde seçimlerin serbestisi kanunlarla temin edilmiştir. Seçim için her türlü baskı memnudur. Seçim için baskı yapan memurlar ve rüşvet kullanan adamlar cezalandırılır. Serbest usulle seçilmek isteyen adaylar ya yalnız başına müstakil olarak ve yahut muayyen bir siyasi fırkanın adamı olarak namzetliğini koyar. Siyasi haklar başlığı ile bilinen haklar seçim hakkına münhasır değildir. Milletvekili seçmek, milletvekili olmak siyasi hak olduğu gibi memur olmak, hâkim olmak gibi birçok haklar da siyasi haklardan sayılmalıdır. Biz tabii bu makalede tafsilata girecek değiliz. Demokrasilerde fertlerin hürriyetini, halkın hâkimiyetini sağlayan esaslardan biri ve en mühimi işte bu üç nevi hürriyetlerin - hakların devletçe tanınmış ve hukukça temin edilmiş olmasıdır.

Demokratik devletlerde fertlerin hürriyetini ve halkların hâkimiyetini sağlayan ikinci esas da her sahada kanunun hâkimiyetidir. Bu esas da çok mühim bir esastır. Bu esastan ayrıca başka bir makalede bahsedeceğiz.

Siyasî Partilerin İdeolojileri

Siyasi parti nasıl doğar?

Bugün memleketimizde yeni fırkalar kurmak lüzumundan çok bahis olunmakta ve hatta yeni partiler kurulmaktadır. Memleketimiz gibi demokratik bir memlekette hâkim parti haricinde yeni partilerin kurulması tabii bir hadisedir. Partilerin serbest kurulabilmesi de esastır.

Fakat bir siyasi fırka yaşayabilmesi ve millet içinde rağbet kazanabilmesi için sağlam esasa dayanmalıdır. Bir siyasi fırka için sağlam esas sağlam temelde işlenmiş bir ideolojidir.

Burada ideoloji kelimesi ile muayyen bir fikir, inanç, prensip ve emperyallerle bağlı bir hayat görüşünü, hayata nazarı (bakışı) kastediyoruz.

Fırka ideolojileri muhtelif mahiyetteki prensiplerin ahenktar bir surette terkiibinden husule gelen esaslardan ibaret olur. İşlenmiş ideolojisiz ciddi bir fırka olamaz. İdeolojisiz bir fırka ruhsuz bir cisim gibidir.

Fırka ideolojileri muhtelif unsurlardan tereküküp eder;

- 1) Dini ve milli unsur,
- 2) Siyasi-hukuki unsur
- 3) Ekonomik unsur
- 4) Muayyen bir zamanda milli hayatta gerçekleştirilmesi istenilen talepler ve gayeler.

Birinci unsur – Beşeriyet tarihinde her devirde beşeri kütleler iki esasa göre birleşmişlerdir: din ve milliyet. Her milletin bir dini vardır. Her milletin belli lisanı, gelenekleri vardır. Bir milletin müşterek inançlarına din diyoruz. Müşterek lisan ve ananelere mecmu heyetine de milliyet diyoruz.

Şimdiye kadar hayat ve kâinat hakkında birbirine bağlı fikir ve inançlar manzumesine bağlı olmayan bir millet görülmemiştir.

Onun için parti ideolojilerini herhangi bir şekilde dine münasebet belirmelidir. Siyasi fırka milli bir dinin ya hararetili taraftarı olur veyahut dine karşı lakayt olur. Din işlerini fertlere bırakır. Bu takdirde fırka laiklik taraftarı demektir. Beşeriyetin kütlelere taksimde esas olan ikinci unsur millet esasıdır. Siyasi fırka muayyen bir devlet içinde siyasal faaliyet için kurulur.

Her devlet ahali bir veya birkaç milletten mürekkeptir. Siyasi fırka, mutlaka bir milliyet münasebetini tespit etmelidir. Fırka ekseriyet teşkil eden hâkim zümrenin taraftarı mıdır, yahut milliyet esasına karşı lakayt mıdır? Partinin diğer millet teşkil eden ekalliyetlere

münasebeti nasıl olmalıdır. Bütün bu suallere fırka ideolojisinde bir yer verilmiş olmalı, fırka programında milliyet meselesine münasebet vuzuhla ifade edilmelidir.

İkinci unsur, siyaset fırkaların ideolojisi şeklinde rolü olan ikinci unsur içtimai hayat felsefesi ve devlet idaresinin şekline dair esaslardır. Malum olduğu veçhile bugün devletlerin idaresi, milletlerin içtimai ve hukuki teşkilatı ile alakalı başlıca cereyanlar şunlardır:

Liberalizm, demokrasi, muhafazakârlık, monarşi, aristokrasi, sınıf diktatörlüğü.

Yeni kurulan siyasi fırkaların ideolojisinde devlet idaresi şekli, fertlerin hürriyeti meselesi mühim yer tutar ve tutmalıdır. Yukarıda saydığım cereyanları birbirinden tefrik eden esas ikidir: 1) Devlet içindeki fertlerin hürriyeti meselesi, 2) Devlet içinde hâkimiyetin kime ait olduğuna dair esas. Bu bakımdan liberalizmi, fertlerin hayatını devlet idaresinin temeli telakki eden idare şekli diye, demokrasiyi halk idaresini esas tutan teşkilat diye, muhafazakârlığı fertlerin hürriyetinden ziyade devlet içinde otoritenin kuvvetli olmasını ve telakkiden ziyade mevcudun muhafazasını tercih eden cereyan diye, monarşizmi hâkimiyetin bir tek şahsa ait olduğunu iddia eden cereyan diye, aristokratizmi bir zümrenin hâkimiyetini terviç eden (kabul eden) cereyan diye ve sınıf diktatoryasını, kelimeden de anlaşılacağı veçhile, bütün millet üzerinde bir tek sınıfın, fakir proleterya sınıfının hâkimiyeti taraftarı olan diye tavsif edebiliriz (tanımlayabiliriz).

Üçüncü unsur, siyasi fırkaların ideoloji ve propagandalarında yer alması zaruri olan unsurlardan biri iktisadi meselelere münasebeti gösteren esaslardır. Beşeriyet tarihinde terakki, dini milli mefkûrelerden sonra en çok rol oynamış amel amildir.

Marksistlere göre din ve felsefi cereyanlar kendileri de iktisadi amilin – servet istihsali usullerinin – mahsulüdür. Tarih bize bu müfrit iddianın doğru olmadığını müteaddit misallerle ispat etmektedir. Bununla beraber bütün tarihi büyük vakaların cereyanında dini, fikri, milli ve siyasi amillere iktisadi amilin dahi inzimam etmiş (katılmış) olduğu kabul edilebilir.

Bu da gayet tabiidir. Çünkü insanların tamamıyla ruhi, insani hayatından başka bir de tamamıyla hayvani uzvi hayatı vardır. Ruhi ve akıl sahibi olan insanın hayatında fikir, gaye ve idealler hâkim olduğu gibi hayvan olan insanın hayatında maddi hayat mülahazaları – iktisat – hâkimdir.

Fertlerin hayatında görülen bu ikilik milletlerin hayatında da hâkimdir. Milletler hayati fikirler ve yüksek prensiplerle iktisadi amillerin muhasebesidir.

19. asırdan sonra Avrupa’da ve tedricen dünyada iktisadi amel göze çarpar bir şekilde müstakil olarak rol oynamaya başladı. Bu hal bu amilin kuvvetini hissedeneri beşeriyet tarihinde ve milletlerin hayatında iktisadi amilin yegâne amili olduğunu iddia etmeye, fikri amillerin rolünü inkâr etmeye beşeriyet hayatında iktisadi amilin yegâne amel olmadığı bedihidir (açıktır). Fakat iktisadi amel de mühim bir amildir.

Ciddi bir siyasi fırkanın ideolojisinde bu amile münasebet tespit edilmelidir. İktisat sahasında pek çok cereyanlar vardır. Bir siyasi fırka için en önemli olan mesele fırkanın hususi mülkiyet esasına münasebeti meselesidir.

Hususi mülkiyet esasını inkâr eden ve bu meseleyi bertaraf etmeyi istihdaf eden cereyanlara verilen umumi isim sosyalizmdir.

Bugün hususi mülkiyet hakkını bir çok bakımdan tahdit lüzumunu kavramayan hukukçu yoktur. Fakat hukukçu ve sosyologların çoğu bu müessesenin bekası taraftardır. Sosyalistlerin ideali ise bütün serveti ve servet kaynağını millileştirmektir. Bir siyasi fırka için mülkiyette münasebet meselesinde bir durum almak zarurettir. Herhangi bir fırka ya sosyalisttir ya da hususi mülkiyetçidir.

Bu üç unsurun türlü şekillerde terkiibinden siyasi fırkaların ideolojik simaları doğar. Siyasi fırka yukarıda anılmış felsefi, dini ve milli mefkûrelerden, devlet teşkilatı ile alakalı cereyanlardan, iktisadi sistemlerden birini seçer. Bu suretle türlü mahiyette fırkalar zuhur eder:

- Milliyetçi liberal fırka
- Milliyetçi demokrat fırka
- Demokrat sosyalist fırka
- Sosyalist liberal fırka
- Dindar sosyalist fırka
- Milliyetçi sosyalist fırka, vesaire

Bir fırka ideolojisinde yeri olması mümkün olan milli, fikri, hukuki ve iktisadi esaslardan birleşmesi mümkün olanları var. Katiyen birleşmeyecek olanları var. Mesela dincilikle sosyalizm birleşebilir. Nitekim Avrupa'da birçok memlekette Hıristiyan sosyalistler vardır.

İslam ülkelerinin Müslüman - sosyalist fırkaları olabilir. Fakat Müslüman-Marksist fırka olamaz. Çünkü Marksizm maddiyatçıdır. Dinleri kabul etmez. Dinliler de Marksizmi kabul edemezler. Milliyet esasını ile liberalizm de birleşebilir. Avrupa'da Nasyonal-Liberal fırkalar vardır. Keza milliyetçilik ile demokratlık da birleşebilir.

Fikri, hukuki ve iktisadi cereyanlardan birleşmesi mümkün olmayanlarına misal olarak monarşizm ile demokratiği, sınıf diktatörlüğü ile liberalizmi gösterebiliriz. Sınıf diktatörlüğü zümrelerin hem müsavatını hem hürriyetini inkâr eder. İmtiyazlı bir tek sınıf vardır, proletaryadır.

Dördüncü unsur – Siyasi fırkaların ideoloji ve propagandalarında yer alması zaruri dördüncü unsur: Milli hayatın muayyen bir devrinde bütün milletin ve yahut millet içinde mühim bir zümrenin o zamana kadar ihmal edilmiş ihtiyaçlarından doğan taleplerine dair esaslardır. Bir siyasi fırkanın bütün milletle ve yahut belirli bir zümrenin rağbetini kazanması için, bu husus çok mühimdir. Fırka kuranlar için de çetin olan da milletin ve zümrelerin bu “olgun” ihtiyaçlarını tespit etmektir. Bu unsuru tespit için fırka kuranların millet içinde bütün zümrelerin fikri hayatını ve iktisadi durumunu bilmeleri ve yakından tetkik etmiş olmaları şarttır.

Millet ve millet içindeki zümreler (çiftçiler, işçiler, tacirler, memurlar, muallimler, esnaf) ne düşünüyorlar? Neler istiyorlar? Nelerden şikâyet ediyorlar? Bu istek ve

şikâyetlerin hangileri haklıdır? Fırka kuranlar bütün bunları öğrenmiş olmalılar. Fırka programının dördüncü unsuru bu tetkiklerden doğmuş olmalıdır.

Yeni kurulan siyasi parti muayyen bir zümrenin veya zümrelerin hamisi olarak siyaset meydanına çıkıyorsa programında evvelki üç unsuru ihtiva eden maddelerden sonra bu zümre veya zümrelerin taleplerini gerçekleştirmeyi istihdaf eden (amaçlayan) maddeler gelir.

Yeni parti bilhassa çiftçilerin, köylülerin hamisi olarak kuruluyorsa programında çiftçilerin lehine yapılacak ıslahatı sayar. Hatta partinin ismine bu programını sayan bir işaret ilave eder.

Mesela bizde bir köylü müstahsillerini himaye gayesini güden bir demokrat parti kuruluyorsa bu parti “Türk Çiftçi Demokrat Parti” ismini alır.

Bir memlekette muayyen bir zümrenin ihmal edilmiş menfaatlerini korumak diğer bir zümreye karşı husumeti ifade etmez. Ancak fırka milli menfaatlerdeki bir muvazenesiz hususu izale ederek ahali arasındaki ahengi daha iyi temin etmeyi istihdaf edebilir.

Siyasi fırkalar ideolojisini terkip eden (oluşturan) başlıca unsurlar bunlardan ibarettir. Sırası geldikçe bu unsurların her birinden daha tafsilatlı bir şekilde bahsetmek niyetindeyim.

Demokrasinin İlmî ve Ruhi Esasları

Dünyada demokratik idare usulünün revaç (değerini) ve intişarını (yayılmasını) temin eden amel, beşeriyetin kültür seviyesinin yükselmesi ve bunun neticesinde insanların ferdi şuurunun yükselmesidir.

Biz bu makalede demokrasinin mahiyeti üzerinde duracak değiliz. Malum olduğu üzere demokrasi fertlerin hürriyeti ve milletin hâkimiyeti esaslarına göre kurulmuş bir idare usulüdür.

- 1) Demokratik bir devlette kanun vaz edenler halk tarafından seçilmiş milletvekilleridir.
- 2) Devleti idare eden yüksek mansabdarları (yüksek rütbeli asker ve bürokrasi), yüksek idari ve kazaî heyetleri seçen de ya doğrudan doğruya halk kendisi veya halk tarafından seçilen milletvekilleridir.
- 3) Demokratik devlette kanunca yasaklanmış hareketler haricinde fertler hareketlerinde tamamen hürdürler, serbesttirler. Demokrasi halk hâkimiyetine müstenit bir idare usulü olduğu kadar da hürriyete dayanan bir idare usulüdür.
- 4) Ferdin vicdan, fikir, içtihat, meslek intihabı, seyahat sahasındaki tabii hürriyetler anayasaca temin olunmuştur. Bu cihetler ferdin tabii haklarıdır. Bu hürriyetler ferdi hiç kimse veya hiçbir müessese mahrum edemez.
- 5) Demokratik bir devlette devletin hür bir ferdi olan vatandaş aynı zamanda devletin idaresine iştirak eden siyasi haklara malik devletin bir uzvudur. Her vatandaş Millet Meclisi azalarının milletvekili seçimlerine iştirak eder, kendisi de milletvekili seçilebilir.
- 6) Vatandaşlar hür oldukları gibi hukuk bakımından da müsavidirler (eşittirler): Muayyen veya aynı şartlar dâhilinde her türlü haklara malik olabildikleri gibi her türlü vazifeleri de ifa edebilirler Memleket içinde, ne fertler için ne sınıflar için hiçbir türlü imtiyaz yoktur.
- 7) Hükmet (Vekiller Heyeti) Millet Meclisinde ekseriyet teşkil eden parti içinden seçilirler. Mutlak çokluk teşkil eden bir parti yoksa vekillerin intihabı için partiler anlaşılır.
- 8) Demokratik devlette millet içindeki türlü fikri ve iktisadi cereyanları temsil eden birçok partiler bulunur. Millet Meclisinde birden fazla partinin bulunması demokratik idarenin mühim esaslarından sayılır.

Son asırlar zarfında siyaset sahasında göze çarpan kültür hadiselerinden biri Avrupa camialarının tedrici surette demokratikleşmesi olmuştur. Son birkaç asır içinde bütün garbi Avrupa camialarında bir hükümdarın veya bir zümrenin tahakkümü yerine bütün halkın hâkimiyeti kaim olması olmuştur. Bu Avrupa camialarının demokrasi istikametinde inkişafını ne müstebit krallar ve ne de istibdat taraftarı mütefekkirler durdurabilmiştir.

17.nci asırda demokrasinin temelini teşkil eden halk mümessillerinden mürekkep teşri meclis ancak İngiltere’de mevcuttu.

Fransa’nın büyük ihtilalinden sonra parlamentolu idare usulü, evvela Fransa’da tecessüs ettikten sonra buradan yavaş yavaş Avrupa’ya yayılmaya başladı.

1848 ihtilalinden sonra parlamentolu idare usulü, eski Rusya ile eski Türkiye hariç, bütün Avrupa’da hâkim idare tarzı oldu.

Yirminci asırda bu idare usulünü Avrupa devletlerinden başka Orta Şark ve Uzak Şark devletleri dahi kabul ettiler.

Dünyada demokratik idare usulünün revaç (değerini) ve intişarını (yayılmamasını) temin eden amil nedir? Hiç tereddütsüz söyleyebiliriz ki, beşeriyetin demokratik idare usulüne ve bu usulün tazammun ettiği siyasi cihetlere doğru yürümesinin başlıca sebebi beşeriyetin kültür seviyesinin yükselmesi ve bunun neticesinde insanların ferdi şuurunun inkişafıdır.

İnsanda ferdi şuurun inkişafı ve idrak ve bilgi seviyesinin yükselmesi nispetinde kendine hürmet, nefesine itimat hisleri de inkişaf eder. Kendisinin bir manevi kuvvet olduğunu idrak eden insanın insanlık gururu, ferdi haysiyet, izzeti nefis duygusu da artar.

İnsanlık gururuna, ferdi haysiyet duygusuna malik olan insan mutlaka hürriyet ister, kendisine hürmet edilmesini ister, yaşadığı camiada kuvveti nispetinde bir rol oynamak ister. Ferdi şuuru inkişaf etmiş bir insan hiç kimsenin esiri, kölesi olmak istemez. Bir müstebit hükümdarın veyahut hâkimiyeti inhisarları telakki eden bir zümrenin elinde rey hakkından mahrum bir esir hayatı sürmeyi bir zillet telakki eder. Onun için nerede medeniyet ve bilhassa manevi ruhu yüksek bir seviyeye çıktı ise orada demokratik idare teessüs etmiştir. Çünkü demokratik idarenin istinat ettiği fikri esaslar ancak yüksek kültür seviyesine çıkmış camialarda his ve idrak olunabilecek esaslardır.

Vakıa bazı iptidai camialarda dahi halkın kül halinde camia işlerinin idaresine iştirak ettiği görülmüştür. Bu gibi camialara da demokrasi demek mümkündür. Fakat bunlar iptidai demokrasilerdir.

Muasır milletlerde demokrasi ile iptidai camiaların demokrasisi arasında mühim farklar vardır. Bu farkların en mühim olanı camia içinde ferdin mevkiidir, ferdin hürriyet derecesidir. İptidai camialarda müstakil olan ancak topluluktur. Bu gibi camialarda ferdin kıymeti yoktur. Fert hür değildir. O her bakımdan camianın iradesine tabiidir. Ferdi bir kıymet tanıyan, ferdin hürriyetine hürmet eden demokrasiler ancak çok medeni camialarda mümkündür.

Demokratik idare usulünün istinat ettiği yüksek fikri esaslar, felsefi prensipler nelerdir? Halk hâkimiyetine müstenit demokratik idare şu esaslara dayanır:

- 1) Her insanın bizatihi bir kıymet olmasına dayanan kanaat
- 2) Fertlerin müsavacı
- 3) Fertlerin hürriyeti
- 4) Adalet esası

Bundan sonra gelecek makalelerimizde bu esasları birer birer ele alacağız.

Demokrasinin İstinat Ettiği İلمي ve Felsefi Esaslar

Her insan kendi başına bir kıymettir.

Demokratik idare hukukunun dayandığı yüksek prensiplerin en mühim olanlarını bundan evvelki makalemde saymıştım. Bunlardan biri de şahsın bizatihi bir kıymet olduğuna dair esastır. Bu çok büyük felsefi hakikati beşeriyet tarihinde ilk defa olarak ileri süren daha doğrusu keşfeden mütefekkirler Yunan ve bilhassa Stoacı filozofları olmuştur.

Stoacılara göre insan, insan olduğu gibi başlı başına, bizatihi bir kıymettir. Ve insan diğer insan için mukaddes bir varlıktır. Çünkü insanı yücelten, ona yeryüzündeki varlıklar arasında mümtaz bir mevki temin eden yüksek bir kuvvet vardır. O akıldır: Ferdi şuur, idrak, muhakeme ve irade kudretidir.

Çiçeron'un üslubu ile ifade ederek “İnsanı ilahlar âlemine ulaştıran kuvvet akli kuvvetidir. Bu kuvvet muhtelif derecede her insanda mevcuttur. İnsanın vücudu, maddi varlığı âlemin bir parçası olduğu, bu gibi onun akli ve ruhu da manevi, ilahi bir âlemin parçası, cihanşümul ilahi bir kuvvetin tecellisidir”.

Roma mütefekkirlerinin ileri sürdükleri ve vuzuh ve sarahatle ifade ettikleri bu, insanın bizatihi bir kıymet olduğuna dair fikri beşeriyet içinde yavaş yavaş yayıldı. Her devirde münevver insanlar, idealist ruhlu şahsiyetler bu esası kolay kavradılar çünkü bu fikir ezeli bir hakikatin ifadesi idi. Bu münevver beşeriyetin vicdanında aydınlanan fikir sayesinde evvela esaretin bir zulüm olduğu anlaşıldı. Bu sayede kadim devirlerin en gelişmiş hukuk sistemi olan Roma hukukunun esaret hakkındaki ahkâmı esir lehine gelişmeye başladı.

Roma devletinin sukutu arifesinde yayılmaya başlamış olan Hıristiyan dini de bidayette esaretin aleyhinde ise de sonraları Hıristiyan mütefekkirlerinden bazıları (Mesela Saint Thomas) esareti kabul etmiştir. Bütün Hıristiyan âleminde esaret caiz telakki olunmuştur. Ve her insanın başlı başına bir kıymet olduğuna dair fikir ve kanaat şark ülkelerinde çok yavaş inkişaf etti. Şarkta bu fikir hiçbir zaman Roma mütefekkirlerinin eserlerindeki vuzuhla ifade edilmedi.

Bununla beraber Çin filozofu Konfüçyüs'ün eserlerinde, Hindistan'da bazı eserlerde (mesela Manu mecellesinde) insanın bizatihi bir kıymet olduğuna dair esası tazammun eden (içeren) parçalara tesadüf olunmaktadır.

Kadim İnan'da bütün ahali hükümdarın yalnız tebaası değil aynı zamanda “bende”si (kulu, kölesi) addolunurdu. Esirler gibi bütün tebaa hükümdarın “mülkü” addolunurdu.

Yakın Şark âleminde bu telakki ile mücadele eden ilk dini cereyan İslam dini olmuştur. Vuzuhla ifade edilmiş olmamakla beraber İslam dininde her insanı bizatihi bir kıymet telakki eden esaslar mündemiçtir.

İslam dini yavaş yavaş esaretin zevalini (ortadan kalkması) hazırlayacak esasları da vazetmişti. Fakat şunu itiraf etmek gerekir ki, hem Hıristiyan âleminde hem İslam dünyasında esaretin zevalini hazırlayan, demokrasiye yol açan başlıca amil din değil, laik mütefekkirlerin felsefi fikirleri olmuştur.

Fakat kadim milletlerin hiç birinin edebiyatında her insanın başlı başına bir manevi kıymet, ilahlar âlemine bağlı bir varlık olduğuna, bir insan için diğer insanları birer mukaddes varlık telakki etmenin en yüksek ahlaki kanun olduğuna dair esas, Roma Stoacıların eserlerindeki kadar kuvvet ve kanaatle ifade edilmemiştir.

Çiçeron'un¹, Seneca'nın², Epiktetus'un³, Marcus Aurelius'un⁴ eserleri, insaniyetsever (humanitaire) fikirlerin ve yüksek ahlaki telakkilerin inkişafında çok büyük rol oynamış, ebediyen hürmetle yâd edilecek, insanlık yaşadıkça okunacak şaheserlerdir.

Bu fikri zulmet (karanlık) devri denen orta zamanların (Ortaçağın) karanlığı içinde insanın bizatihi bir kıymet olduğuna dair esas ihmal edilmiş ve hemen hemen unutulmuştu.

16'ncı asırdan itibaren bu fikir tekrar canlandı, tekrar münevver insanların ruhunda hâkim kanaatlerden biri oldu. Bu hadisenin sebeplerinden biri matbaa icadından sonra kadim Yunan ve Roma müelliflerinin eserlerinin basılması sayesinde Avrupa münevverlerinin kadim milletlerin edebiyatı ile daha yakın aşinalık peyda etmesi olmuştur.

16'ncı, 17'nci ve 18'nci asırlarda kadim stoacı mütefekkirlerin eserlerinden ilham alan pek çok müellifler, zuhur etti (ortaya çıktı), esaretin, zulmün, aleyhinde, hürriyet, müsavat ve adalet lehinde pek çok eserler yazıldı.

Avrupa'da hem hukuki hem siyasi esaretin ortadan kalkmasını temin eden müstebit krallıkların yerine demokratik idare usulünün kaim olmasına yol hazırlayan işte bu insaniyet ve hürriyet fikirlerini yayan, Avrupa milletlerine hürriyet, müsavat ve adalet aşkını aşıl原因 edebiyat olmuştur. Bu edebiyatın esas prensibi de her insanın bizatihi bir kıymet olduğuna dair esastır. Demokrasilerin istinat ettiği en yüksek felsefi esas da bu esastır.

Gelecek makalemizde demokrasinin istinat ettiği ikinci mühim esas olan felsefi ve hukuki müsavat esasından bahsedeceğiz.

¹ Çiçero, De Legibus, De Officiis

² Seneca, Ad Lucius Annaeus, De Providentia

³ Epiktetus, Encheridion, Philosophisches Gespraeches

⁴ Marcus Aurelius, Pensées

Demokrasi ve Müsavat Esası

Müsavat esası da her insanın başlı başına bir kıymet olduğuna dair esastan doğar. Akıl, idrak ve irade sahibi olan insanlar, insanlık bakımından müsavidirler. Vakıa insanlar arasında iktisap edilmiş vasıf ve kabiliyetler ve bazı fitri meziyetler, mevhibeler bakımından büyük farklar vardır.

Fakat akıl sahibi bir varlık olmaları bakımından insanlar müsavî kıymetlerdir. İnsanlık mefhumuna dâhil mühim vasıf ve kabiliyetler bütün insanlar arasında müşterektir. Alelade tahsilsiz normal bir insan ile büyük bir filozof, büyük bir âlim arasında müşterek olan en mühim vasıf ve kabiliyetler – idrak, muhakeme, tefekkür, irade kudreti – onları tefrik eden vasıf ve kabiliyetlere nispetle daha mühim vasıf ve kabiliyetlerdir. Akıl ve aklın türlü kudretleri her normal insanda mevcuttur.

Bir köylü ile bir âlim, bir filozof arasındaki idrak derecesi farkı, bu köylü ile en zeki bir hayvan arasındaki farka nispetle ehemmiyetsizdir.

Her normal insan bir âlim, bir filozof, bir devlet adamı olmak istidadına haizdir. Çünkü fikri ve ilmi inkişafın esas ve şartı olan akıl her normal insanda mevcuttur. Her insan az veya çok inkişaf etmiş küçük bir manevî âlemdir, ruhunda bütün âlemi inikâs ettiren (yansıtan) bir varlıktır. Onun ruhu, aklı bu âlemin nizam ve kanunlarını tespite çalışan bir kudrettir.

Normal zekâyâ sahip olan bir köylünün, kabiliyetli düşünen bir işçinin, kafasından geçen fikir ve düşünceler yazı ile tespit edilebilseydi, tahsili ile mağrur birçokları bu fikirlerde kendi fikirlerinin ve belki de daha büyük mütefekkirlerin fikirlerinin benzerlerini, bu fikirlerin, tabiri caizse, yontulmamış süslenmemiş şekillerini görürdü.

Onun için düşünen bir insan insanların insanlık bakımından müsavî olduğunu kavramakta güçlük çekmez. Hiçbir insanı küçük görmez. Her insanda bir Sokrat, bir Kant, bir Euklidis, bir Pastör olmak, bir Leonardo da Vinci, bir Goethe seviyesine yükselmek istidadına haiz bir varlık görür. Ruhun yükselmeye imkân ve fırsat bulamamış olanları küçük ve hakir görmek şöyle dursun, onlara acır, onlara beşeriyetin kültür mirasından kâfi derecede hisse alamamış mağdur varisler nazarı ile bakar.

İnsanların insan olmaları, akıl ve irade sahibi olmaları bakımından müsavî olmalarına felsefî müsavat ismini veriyoruz. Bu felsefî müsavat esasından hukukî müsavat esası doğar. Demokrasilerde hâkim hukukî müsavat bu felsefî müsavat esasına istinat eder.

Bu hukuki müsavat şu şekillerde belirir.

1. Kanun nazarında müsavat. Demokrasilerde bütün vatandaşlar bir tek sınıf teşkil eder. Herkes aynı şartlar içinde aynı haklara maliktir ve aynı vazifelerle mükelleftir. İmtiyazlı fert veya sınıf yoktur.
2. Kaza sahasında müsavat. Herkes aynı vaziyette aynı şekilde kurulmuş mahkemelerde aynı salahiyeti haiz hâkimler tarafından muhakeme olunur. Kaza-i imtiyazlar, istisnai mahkemeler yoktur.
3. Kanunca talep olunan şartların mevcudiyeti takdirinde her vatandaş herhangi bir memuriyete tayin olunabilir, kendisine herhangi bir amme vazifesi yükletilebilir.
4. Herkesten, serveti vergi kabiliyeti müsavi olmak şartı ile, aynı miktarda vergi alınır.

Demokratik hukukun temin ettiği hukuki müsavatın mahiyeti bundan ibarettir. Bu hukuki müsavat bugün bize gayet tabi bir vaziyet gibi görünüyor. Hâlbuki bu bize tabi görünen vaziyetin husule gelmesi için, hukuk sahasında müsavatı temin için beşeriyet tahakküm ve imtiyaz taraftarları ile asırlarca mücadele etmiştir. Hukuk bakımından tarih, beşeriyetin türlü esaret ve müsavatsızlık şekillerini tedrici şekilde bertaraf etmesi tarihidir. Onun için beşeriyetin hukuki müsavat için yapmış olduğu mücadele tarihini bilen münevverler demokratik hukuku uzun bir mücadelenin kıymetli bir mahsulü telakki ederler. Bu müktesep vaziyetin devam ve bekasını tehdit eden cereyanlara bir hukuki tereddidi cereyanı nazarı ile bakarlar.

Her normal insan bir âlim, bir filozof, bir devlet adamı olmak istidadına haizdir. Çünkü fikri ve ilmi inkişafın esas ve şartı olan akıl her normal insanda mevcuttur. Her insan az veya çok inkişaf etmiş küçük bir manevi âlemdir, ruhunda bütün âlemi inikâs ettiren (yansıtan) bir varlıktır. Onun ruhu, akli bu âlemin nizam ve kanunlarını tespite çalışan bir kudrettir.

Hâlbuki müsavat sahasına gelmiş beşeriyete tekrar herhangi bir sınıfın hâkimiyetini kabul ettirmeye kalkışmak, vicdan hürriyetini kabul etmiş bir millete tekrar engizisyon usulüne rücu tavsiye etmek kadar hatalı ve tehlikeli bir yoldur.

Burada felsefi ve hukuku müsavattan bahis ettikten sonra insanlar arasındaki fiili müsavatsızlık seviyesine de kısaca temas etmek gerektir.

Demokratik hukuk ancak felsefi müsavata istinaden hukuki müsavatı temin eder. Hiçbir demokrasi insanların her bakımdan fiili müsavatını temin edemez. Çünkü insanlar arası fiili müsavat, maalesef gerçekleştirilmesi mümkün olmayan bir vaziyettir.

İnsanlar arasında ciltlerinin rengi, boyları, uzuvlarının tenasübü, zekâlarının derecesi, irade kudretlerinin kuvveti, fiziki kuvvetleri, enerjilerinin daha kesifliği gibi fiziki ve ruhi bakımlardan büyük farklar vardır.

Beyaz ciltli insanlar vardır, siyah ciltli insanlar vardır. Çok zeki her şeyi çok çabuk kavrayan insanlar vardır, zekâları yavaş yavaş işleyen batı zekâlı insanlar vardır. Çok kuvvetli irade sahibi insanlar vardır, gevşek irade sahibi insanlar vardır, ahlaki hisleri

çok gelişmiş insanlar vardır, ahlaki temayülleri menfi insanlar vardır. Çok faal, enerjik insanlar vardır, tembel atalet seven insanlar vardır.

Hiçbir zaman hiçbir yerde demokrasi, hukuk sistemi siyahları, beyaz kısa boyluları uzun boylu, tembelleri faal yapmak kudretine malik değildir. Demokrasilerin yapabileceği, hukuki müsavatı her ferde serbest inkişaf imkânlarını bahşeden cihetleri temin etmek ve terbiye meselelerine layık olduğu derecede ehemmiyet atfetmek sureti ile gelecekte ruhi vasıfları haiz ve vücutça sağlam fertlerin çoğalmasına hizmet etmektedir.

Felsefi müsavat esasına istinat hukuki müsavat ve hürriyet nizamı – demokrasi – bu gayeye varabilmek için yegâne elverişli ve hukuki içtimai nizamdır.

Demokrasi ve Hürriyet

Demokrasinin istinat ettiği felsefi esaslar

Bugünkü Birleşik Amerika, İngiltere, İsviçre ve Fransa gibi memleketlerde gördüğümüz demokratik teşkilatın istinat ettiği yüksek prensiplerden biri hürriyet esasıdır.

Hürriyet! Ne cazip ve ne büyümlü bir kelimedir bu hürriyet kelimesi! Bu kelimenin münevver ruhların ruhlarında uyandırdığı heyecan niçin bu kadar derindir? Ve bu mefhumun ruhlarda açtığı ümit ve imkân ufukları niçin bu kadar geniştir? Çünkü “hürriyet” insanın çok tabii bir biyolojik ihtiyacının ve çok derin bir hayati temayülünü ifade eden bir mefhumdur.

Hür olmak, istediği gibi yaşamak, istediği gibi hareket etme temayülü bütün canlı varlıkların en tabii temayülüdür. Çünkü hürriyet hayatın tam ve dolu olarak tecellisi için birinci şarttır.

Bütün hayvanlarda hürriyetten mahrum olma, onların hayatiyetlerinde büyük değişikliklere sebebiyet verdiği, her sahada yapılmış tecrübelerle sabittir. Bunun bir hakikat olduğunu anlamak için kafesteki kuşların hareketlerindeki betaet (hareketsizlik) ve gevşekliği, bahçede daldan dala uçarak eğlenen serbest kuşların hareketlerindeki sürat ve çeviklikle, hayvanat bahçesindeki hayvanların gevşek hareketlerini, neşesizliklerini, gözlerindeki donukluğu serbest hayvanların hareketlerindeki kuvvet ve süratle, gözlerindeki parlaklıkla mukayese etmek kâfidir.

İdrak ve şuur sahibi olan insanlarda, bu hürriyet ihtiyaç ve teamülü diğer hayvanlara nispetle daha münkeşif (gelişmiş) bir haldedir.

İnsan hür olmak ister, hür kalmak ister. İradesi ve temayülleri üzerinde yapılan her türlü baskıdan nefret eder.

İnsanlarda hürriyet aşkı, hürriyet hasreti, hürriyetten mahrumiyetleri nispetinde inkişaf eder. Hürriyetin en harareti taraftarı hürriyetten mahrum olan insandır. Hürriyet hasretini en derinden hisseden milletler de siyasi hürriyetten mahrum milletlerdir.

Hürriyetten mahrumiyet neticesinde hayvanlarda husule gelen menfi hadiseler, insanlarda daha bariz bir surette kendini gösterir. Hürriyetten mahrum insanlarda hayat neşesi denilen ruhi halet eksilir, yavaş yavaş büsbütün zali olur (geriler). Daima ve müzmin

hürriyet hasreti onların ruhi hayatlarını kemirir, ruhlarında büyük boşluklar açar. Hürriyetten mahrum insanların ruhi hayatı “fakirleşir”, ruhları kısırlaşır.

Çünkü insan için esaret hürriyetten önce ümid ufuklarının daralması demektir. Ümitsizlik haline düşürülmüş insan ruhu, zedelenmiş sakatlanmış bir insandır.

Bu hakikatlerin inkâr olunamaz delili binlerce yıllar sürmüş olan esaret tarihidir. Tarihte esir olduğu hale insanlığın yüksek vasıflarını, insanların ekseriyeti için cibilli olan (doğuştan) faziletleri muhafaza etmiş insanların adedi parmakla sayılacak kadar azdır.

Hukuki esaret gibi siyasi esaretin de milletler üzerinde icra ettiği menfi tesirler çok derindir. İstibdat hâkim olan memleketlerde insanların ruhi hayatı, hür demokrasi içinde yaşayan insanların ruhi hayatından büsbütün farklıdır. Hür cumhuriyetlerde hür insanlar daha neşelidir, daha faaldır, daha nikbindir (iyimserdir). Hür memleket insanların kafaları daha çabuk işler. Çünkü hür memleket insanları her sahada her türlü yükselme imkânlarına maliktir. Hür memleketlerde insanların hayatta muvaffak olmaları, camiada lâyük oldukları mevki alabilmeleri ancak kendi ifadelerine, kendi liyakat ve faaliyetlerine bağlıdır.

Hür vatandaşlardan tereküp eden demokratik bir ülkede insan her şeyi ancak kendisinden, kendi zekâsından, kendi bilgisinden, kendi sanatından, kendi faaliyetinden bekler.

Hür demokrasi içinde yaşayan insan ancak kendisine güvenir. Bu sayede insanlarda kendilerine güven hissi gelişir ve insanlarda kendilerine güvenin derecesi nispetinde insanlık haysiyeti hissi, izzeti nefis duygusu inkişaf eder (gelişir). Hürriyet rejiminin temin ettiği her sahada ilerleme ve yükselme imkânları insanları faaliyete sevk eder. Hür bir demokrasi içinde yaşayan insanın ruhi hayata daha kesiftir; hür muhitin, hür mücadelenin teşvik edici, müsmirleştirici (verimli hale getirici) tesiri sayesinde insanlarda yaratma, icat etme kudreti de inkişaf eder; onun için hür memleketlerde medeniyet ve kültür de daha seri bir surette yükselir. Hür demokrasilerde insan refaha, servete, içtimai mevkilere, şöhrete, camianın hürmetine ancak kendi zekâsı, kendi bilgi kendi liyakati sayesinde ulaşabilir.

İstibdatla idare edilen memleketlerde vaziyet tamamıyla bunların aksinedir: Siyasi hürriyetten mahrum memleketlerde insanlar umumiyetle neşesizdir. Bedbindirler, insanlar birbirlerine karşı itimatsızdırlar. Müstebit bir kral tarafından idare olunan memleketlerde herkes her türlü hayrı, her türlü nimeti kendi hareketlerinden, kendi meziyetlerinden değil, kraldan, hâkim müstebitten veyahut müstebidin etrafında toplanmış, müstebidin hoşlandığı nüfuzlu şahsiyetlerden bekler. Çünkü müstebit monarşilerde her türlü nimetlerin, servetin, makamların bir tek sahibi vardır: Müstebit kral. O da bu nimetleri istediği adamlara istediği şekilde, keyfi bir surette tevzi eder (dağıtır). Bu gibi bir memlekette insan kendisi için, kendi zekâsından, bilgisinden sanatından hatta ihtisasından hiçbir şey bekleyemez, bunlar vasıtasıyla hiçbir şeye de ulaşamaz, çünkü bunlara kıymet biçen her zaman bitaraf olan halkın “umumi efkârı” veyahut ihtisas erbabı değil, müstebit kral veya onun etrafındaki mahdut zümredir.

Değerli bir âlim, değerli bir devlet adamı, değerli bir sanatkâr olabilirsiniz; eğer kralın ve onun yakınlarının takdirine mazhar, himayesine nail olmadınızsa, ilimde bir İbni Sina, siyasette bir William Pitt, sanatta bir Mikel Anj olsanız dahi kıymetiniz yoktur, çünkü müstebit monarşilerde ancak kralın âlim dediği adam âlimdir, ancak eserleri kralın hoşuna giden adam sanatkârdır, ancak idaresi kralca tasvip olunan adam devlet adamıdır. Kalan bütün tebaa, bütün insanlar sıfırdır. Onların vazifesi körü körüne itaat ve kralın şahsına tapınmaktır, yani gözlerini dikkatle krala dikerek onun arzularını, kaprislerini keşfetmeye ve ona göre hareket etmeye çalışmaktır.

İşte istibdat rejimlerinin bu inkâr edilemez mahsurlarıdır ki, beşeriyet içinde zuhur etmiş büyük mütefekkirleri ve onların arkasından giden bütün münevver beşeriyeti, istibdadın yani tek bir şahsın veya mahdut bir zümrenin kayıtsız şartsız tahakküm etmesi ve halkın siyasi esareti yerine, halk hâkimiyeti ve siyasi ve hukuki hürriyet esaslarına dayanan bir hürriyet rejimi aramaya sevk etmiştir. Bunu da hür demokrasi usulünde bulmuşlardır.

Felsefi hürriyet ve hukuki ve siyasi hürriyet – Hürriyet bütün insanların aradığı, herkesin gerçekleşmesini istediği bir vaziyet olduğu halde, herkes hürriyetin mahiyetini ve hududunu laikiyle anlamış değildir. Birçokları için hürriyet kayıtsız şartsız istediği hareketi yapmak serbestisidir.

Bu telakkinin (anlayışın) çok yanlış bir telakki olduğu uzun izahlar istemeyeceği tabiidir. Çünkü bir cemiyet içinde yaşayan bir insan için kayıtsız şartsız serbesti, tasavvuru olmayan bir şeydir. Felsefi bakımdan hürriyet ahlak ve insaniyet esaslarına aykırı olmayan hareketleri yapma serbestisidir. Hukuki bakımdan ise memlekette hâkim hukukça yasak edilmiş hareketler çerçevesi içinde serbest hareket salahiyetidir. Felsefi bakımdan da hukuki bakımdan da hürriyetin bir hududu vardır: Hürriyetin felsefi hududu başka insanların hürriyeti sahasıdır. Hukuki hududu da bu felsefi hürriyet esasına dayanan ve ancak bu esastan ilham alan kanunlardır. Hiçbir bakımdan hürriyet kayıtsız şartsız her şeyi, herhangi bir hareketi yapmak serbestisi olamaz. Kayıtsız şartsız her şeyi, her türlü akla gelen hareketi yapmak serbestisinin adı hürriyet değil zorbalıktır, düzensizliktir, başıboşluktur.

1789’da Fransa’da büyük ihtilal zamanında Kurucu Meclis tarafından ilân edilmiş “insan hakları” hakkındaki beyanname hürriyeti çok haklı olarak şöyle tarif ediyordu:

Hürriyet başkasına zarar vermemek şartı ile her şeyi yapmak salahiyetidir. İnsanın tabii hakkıdır, çünkü hürriyet hayatın normal surette devamı ve hayatın inkişafı için birinci şarttır. Hayat tabii olduğu için hayatın devamı ve inkişafı için lazım olan hürriyet de tabiidir. İnsan için soluk almak tabii ise, hayati bir ihtiyaç ise, soluk almak hürriyeti de tabiidir. İnsan için inanmak tabii ise inanmak hürriyeti (vicdan hürriyeti) de tabiidir. İnsan için düşünmek tabii ve hayati bir ihtiyaç ise düşünmek hürriyeti (fikir hürriyeti) de tabiidir.

Bugün demokratik devletlerde fertlerin hürriyetlerinin gerçekleşmesi şekilleri anayasalarda tespit edilmiş ve bu hürriyetlerden, bu tabii haklardan istifade, bu hürriyetlerin hiç kimse tarafından ihlal edilmemesi ceza kanunları ile temin olunmuştur.

Demokratik devletlerin insanların tabii hakları olarak tanıdığı hürriyetlerin en mühimleri şunlardır: Dar manada ferdi hürriyet, yani insanın maddi varlığının her türlü tecavüzdən masuniyeti, vicdan hürriyeti, din hürriyeti, fikir hürriyeti, söz hürriyeti, seyahat hürriyeti, mesken hürriyet ve masuniyeti, meslek intihabı hürriyeti vesaire. Hür demokrasilerde bu hürriyetler, insanların hiç kimse tarafından ihlâl edilmesi caiz olmayan tabii hakları olarak tanınmıştır.

Bunları devlet dahi ihlâl edemez. Bunlardan başka hür demokrasilerin anayasalarında bu tabii hürriyetlerin inkişafı olarak birçok içtimaî ve siyasî haklar da tespit edilmiştir.

Bu içtimai haklara misal olarak, toplanmak, toplantılar yapmak hürriyeti, cemiyetler teşkil etmek hürriyeti, okutma, mektep açma hürriyeti, konferanslar verme hürriyeti, matbuat hürriyeti gibi hürriyetler gösterilebilir; siyasi haklar da vatandaşlık haklarından ibarettir.

Bir devletin demokratik olması ancak o devlette hâkimiyetin halk elinde olmasından ibaret değildir. Hakiki demokrasi halk hâkimiyetinden başka aynı zamanda fertlerin tabii, içtimaî ve siyasî hürriyetlerini temin eden bir devlettir. Bir ülkede hâkimiyet halka ait olduğu halde insanların tabii hürriyetleri tanınmamış ise bu ülkede demokrasi yoktur. Bugünkü hakiki demokrasiler, hem halkçıdır, hem hürriyetçidir (liberal). Bu demokrasilerde hem halk hâkimiyeti sağlanmıştır, hem fertlerin tabii, içtimaî ve siyasî hürriyetleri düşünülür. Ancak bu hürriyetler temin olunmuş devlet demokrasidir. Demokrasi demek hukukî ve siyasî bakımdan tamamıyla hür olan sağlam ruhlu, ümitli, iyimser ve faal vatandaşlardan mürekkep bir camia demektir.

Milli İdeoloji ve Yabancı İdeolojiler

Her yaşayan milletin kendine mahsus, onun ruhi ve tarihi hususiyetlerinden ve iklimi ve iktisadi şartlarından doğan bir milli hayat felsefesi, bir görüş, inanış, düşünüş ve duyuş manzumesi vardır. Biz bunların mecmuuna milli ideoloji adını veriyoruz. Milletler için de fertleri için de milli ideoloji, ruhi hayatın temelini teşkil eden en mühim amildir. Milli İdeoloji milletlerin ruhi bünyesidir. Bir milleti diğer milletlerden ayırt eden o millete diğer millete diğer milletlerden farklı müstakil bir varlık mahiyet ve şerefini bahşeden işte bu milli ideolojidir. Milli ideoloji milletin fertlerini birbirine bağlayan manevi çimentodur.

Hiçbir millet milli ideolojisiz yaşayamaz. Ruhtan mahrum bir ceset artık insan olarak mevcut olmadığı gibi milli ideolojisi olmayan bir insan kitlesi de artık millet olarak mevcut değildir.

Milletlerin kati şeklini bulmuş ideolojileri hariçten gelen zorlayıcı tesirlere maruz kalmadığı zaman kolay değişmez, asırlarca baki kalır. Ancak tedrici surette tekâmül eder.

Milli ideolojilerin en mühim unsuru milliyet esasıdır. Yani bir milletin kendi varlığına, kendi mevcudiyetine bağlılığıdır. Bu milliyet esası milletlerin tarihi başarılarında en mühim amildir.

Biz eski İslamiyet'ten önceki Türklerin devlet kurmak ve kurdukları devleti yaşatmak hususundaki azimlerinin, devletlerini korumak için sarf ettikleri tükenmez enerjinin kaynaklarını aradığımız zaman bunları eski Türklerin ruhlarında kökleşmiş bir milli kanaat mahiyetini iktisap etmiş milli ideolojilerinde buluyoruz. Bunun en parlak delili Orhun kitabeleridir. Bu kitabelerin hemen hemen her satırında Türk milletinin, Türk budununun, Türk tanrısı tarafından himaye olunan şanlı bir millet olduğuna, tanrının Türkü yüksek ve hâkim bir millet olarak yaratmış olduğuna inanç hâkimdir.

Bir milletin ideolojisini teşkil eden unsur milliyet esasına münhasır değildir. Milli ideolojilere millet kıymet ve kutsiyetine inandan başka, dini akideler, milli destanlar, milli şifahi edebiyat, örf ve adetler hakkındaki kanaat ve düşünceler gibi unsurlar da dâhildir.

Normal hallerde milli ideoloji tekâmül istikametinde gelişmesi çok batidir¹. Milli ideolojilerin hiçbir zaman değişmeyen bir sabit unsuru vardır: bu milliyet esasıdır.

Bu unsur milletlerin medeni ve fikri inkişaf ve tekâmülüne rağmen daima baki kalır; bu unsur zail olduğu zaman millet milli varlığını kaybetmeye mahkûmdur.

¹ Yavaşdır

Bir millet için milliyet esası bir fert için kendi hüviyeti hakkındaki şuur gibidir. Harpte maruz kaldığı bir berelenme veya beyin ameliyatı neticesinde kendisinin kim olduğunu unutmuş bir harp malulü ruhen hasta, zavallı bir varlık olduğu gibi kendi milliyetine bağlı olmayan, milliyet esasını ihmal eden milletlerde ruhen hastalanmış acınacak milletlerdir. Milli şuur kaybetmenin kaçınılmaz neticesi milli tefessüh² ve inkırazdır³.

İslamiyet'in kabulünden sonra biz Türklerin ideolojisinde mühim bir tahavvül⁴ husule geldi. Eski milli dini akidelerin yerine İslam dini akideleri geldi. Eski Türk dini ile İslam dini arasında bazı benzeyişlerin varlığına rağmen bu yeni dinin eski Türk dininin yerini alması kolay olmadı. Eski din yerini mücadelesiz bırakmak İslamiyet'e bırakmak istemedi. Çünkü şuurlu Türkler çok haklı olarak Araplar içinde zuhur etmiş bir ideolojinin Türkler arasında yayılması Türklük ideolojisinin bozulma ve çürümesine vacip olacağından korkuyorlardı.

Burada, zikredilmesini lazım görmediğim sebepler neticesinde İslamiyet yavaş yavaş Türkistan'da yayıldı ve yeni din bir müddet Türklük şuurunu küsufa uğrattı⁵ ise de büsbütün durduramadı ve Türkler Türklük esası ile Müslümanlık esasını ahenkli bir hale koymaya çalıştılar ve kısmen de muvaffak oldular.

Türklük tarihinde büyük Selçuki devleti Türklük esası ile Müslümanlık esasını birleştiren bir Türk devleti örneğidir. Osmanlı devleti de Türklük ile Müslümanlığın barıştırılmış şeklinden ibaret bir ideolojiye dayanıyordu, ise de bu devlette hâkim mefkûre milliyet değil dindi.

Osmanlı sultanları halifelik iddia etmeye başladığı andan itibaren Osmanlı devleti ideolojisinde dini unsur galipti. Osmanlı sülalesi hâkimiyeti devrinde Türk ideolojisinin sıklet merkezi dindi: Memlekette hâkim hukuk dini hukuk, devlet reisi yanı zamanda dini reis sıfatına haizdi, hâkimler din uleması idi, harpler din namına yapılırdı.

Bugün yaşadığımız Cumhuriyet devrinde milliyet yani Türklük esası tekrar milli ideolojimizin en mühim unsuru oldu: Devletin resmi ismi Türkiye oldu, Türk milletinin hakiki ismi olan "Türk" ismi milletin resmi ismi oldu. Devlet için "Devlet-i Âliye-i Osmaniye" fertler için "Osmanlı" tabirleri zail oldu.

Edebiyatımızda tarihi eserlerde Türklük şuurı vazıh bir surette belirmeye başladı.

Bugünkü milli ideolojimizin unsurları arasında da İslam dinin de yeri vardır. Devletin laik olması, yani dinlere karşı bitaraf olması, milletin dine karşı lakaytlığını ispat etmez. Fakat bir şey muhakkaktır: Bugün din ideolojimizin sıklet merkezini teşkil etmiyor. Bugünkü ideolojimizin sıklet merkezi milliyettir, yani Türklüktür.

Milliyet mefhumu bir kelime ile ifade ediliyorsa da bu kelimenin ihtiva ettiği mana çok geniştir. Mesela, bizim milliyetimiz olan Türklük mefhumunu tahlil edersek, bu mefhum

² gerileme
³ çökmedir
⁴ değişim
⁵ kararttı

içinde ezcümle şunları buluruz: Türkün mazisine hürmet, tarihine bağlılık, Türkün mazideki ve bugünkü başarılarından duyulan gurur, Türkün mazideki ve bugünkü büyüklerine, büyük devlet adamlarına büyük âlimlerine, büyük şairlerine karşı hürmet ve hayranlık, Türkün lisanına edebiyatına örf ve âdetine bağlılık, Türk'ün yaşadığı sahaya bin sene zarfında kan dökerek kazandığı vatanına bağlılık ve bu vatan içindeki toprağa, dağlara nehirlere, şehirlere, hulasa Türk'ün hususiyeti, Türk'ün malı olan her şeye bağlılık bu Türk milliyeti mefhumuna, Türklük ideolojisine dâhildir.

Biz Cumhuriyet devrinde milli ideolojimize çok mühim yepyeni unsurlar da ilave ettik; Cumhuriyetçilik, halkçılık, siyasi hürriyet, hukuki müsavat vesaire. Bunları ilave etmekle biz milli ideolojimizi zenginleştirdik ve bugünkü kültür seviyemize uygunlaştırdık. Milletler için milli ideolojilerini tedrici surette tekâmül ettirmek, bu suretle milletin medeniyet ve kültür seviyesi ile ideolojisi arasında ahenk temin etmeye çalışmak hayati bir zarurettir, milletin normal inkişafının şartıdır. Fakat yeni ilave edilen unsurlar milletin tarihi inkişaf seyrini durduracak, medeni inkişaf imkânlarını felce uğratacak bilhassa ideolojinin esas unsuru olan milliyet esasını gevşetecek mahiyette olmamalıdır. Bilakis yeni unsurlar milletin medeni yükselmesini, iktisadi refahını temin edebilecek millete daha büyük bir hayatiyet bahşedecek mahiyette olmalıdır. Biz bugün milli ideolojimizin yeni unsurlarını eski ebedi unsurlar ile ahenkli bir hale koymak için, bu yeni unsurlar sayesinde milliyet esasını daha kuvvetli, milliyetimizi aşındırabilecek amillere karşı daha mukavemetli bir hale getirmek için çalışmaktayız.

Milli ideolojimizin yeni unsurlarının eski ebedi unsurları ile kaynaşması, bütün millet efradının vakur vicdanından kat'i olarak yerleşmesi için bize zaman, siyasi istikrar, barış, her sahada durmadan çalışma ve bilhassa milli hayatımızın sükûn içinde cereyan etmesi ve hariçten gelen ve gelebilecek bizim tarihi inkişafımızla, iktisadi şartlarımızla, hiçbir türlü alakası olmayan yabancı ideolojilerin bozucu, çürütücü, aşındırıcı tesirlerinden masun kalması⁶ şarttır.

Milletler için yabancı ideolojilerin menfi tesirlerinden bundan sonraki makalemde daha tafsilatlı bir surette bahsedeceğiz.

⁶ korunması

Yabancı İdeolojiler

Milletlerin Hayatında Yabancı İdeolojilerin Rolü

Yazan: Profesör Sadri Maksudi

Büyük medeniyetlerin sönmesinde, kuvvetli şevketli milletlerin mağlup ve mahkûm derecesine inmesinde, devletlerin yıkılmasında, devletler içinde rejimlerin tereddisinde¹ amil olan sebepler pek çoktur. Bunlardan biri ve hatta en mühim olanı, bir milletin tarihi, ruhi hususiyetleri, milli kültürü ve iktisadi şartları ile alakası olmayan yabancı ideolojilerin yayılmasıdır.

Cihan tarihi sahnesi bir nevi milletler ve fikirler stadyumudur. Burada ancak silahlanmış milletler değil, fikirler ve ideolojiler de güreş halindedir.

Milletlerarası mücadelelerin bir gün zail olacağını, beşeriyet hayatından silineceğini ümit edebiliriz. Fakat milletler arasındaki harpler zail olduktan sonra dahi milletler arasında bir mücadele baki kalacaktır. Bu da fikirlerin ve ideolojilerin mücadelesidir. Veyl² ideolojisi mağlup olan, yabancı ideolojilerin tesiri ile kendi ideolojisine bağlılığını kaybeden milletlere!

Çünkü bir milli ideolojinin küsufa uğraması³ millet efradındaki ruhlarındaki hâkimiyetini kaybetmesi, bir milli camianın dağılmasını, inhilalini⁴ hazırlayan amildir.

Bir millet içinde yeni bir dinin yeni bir felsefi veya iktisadi görüşün zuhuru, bunu neticesi olarak hayat usulü o millet için müspet bir hadise olabilir. Çünkü bu yeni din, yeni felsefi veya iktisadi görüş ve bu yeni görüşten doğan yeni hayat usulü, yeni içtimai ve hukuki müesseseler, o camianın normal inkişafının tabii mahsulüdür. Her yeni din, her yeni talim⁵ muayyen bir muhitin, muayyen bir insan kütesinin medeni inkişaf seviyesine bağlı ruhi ve hayati ihtiyaçlarından doğan bir mahsuldür. Her yeni din, yeni talim zuhur ettiği muhit için yeni bir içtimai hayat programıdır.

Milletler için tehlikeli olan, başka muhitlerde zuhur eden, milletin tarihi ve yaşadığı asrın şartları ile alakası olmayan yabancı ideolojilerin milli hayatı istila etmesidir. Çünkü zuhur ettiği muhit için çok müspet tesirler veren, vermesi muhtemel olan cereyanlar dahi bu muhitin şartları haricinde yaşayan milletler için bir felaket kaynağı olabilir. Yabancı ideolojiler milli ideolojiyi aşındıran, milletlerin tabii ve normal inkişafına mani olan, bu

¹ Gerileyişinde

² Yazıklar olsun

³ Zayıflaması/sönmesi

⁴ Çöküşünü

⁵ Öğreti

inkışafa tabii inkışafından farklı bir istikamet veren bir amildir. Tarihte yabancı ideolojilerin yayılması daima milletler için milliyet hissini gevşemesine mucip olan ve milletler için sukutu hazırlayan amil olmuştur. Bu fikri ispat için tarihten pek çok misal gösterilebilir. Biz birkaç misali göstermekle iktifa etmeye mecburuz.

Eski devirlerde Cumhuriyet rejimini büyük muvaffakiyet ile tatbik edebilmiş milletlerden biri Romalılarıdır. Montesquieu'nün "Cumhuriyetler fazilete istinat eder" demesine belki bilhassa Roma Cumhuriyeti tarihi sebep olmuştur. Hakikaten Cumhuriyet devrinin ilk asırlarında Roma'da görülen içtimai ahlak ve vatandaşlık faziletleri şayanı hayrettir. Münhasıran Roma camiasının menfaati için senelerce itirazsız, mükâfatsız harbeden askerler, kendi menfaatini hiç düşünmeyen şefler, vatan ve devlet uğruna her türlü fedakârlığa hazır olan vatandaşlar Roma'nın Cumhuriyet devri tarihinin göze çarpan hususiyetleridir.

Fakat Romalıların bu ananevi ahlakı, cibilli faziletleri yavaş yavaş bozulmaya başladı. Bunun birçok sebepleri vardı. Bunlardan biri Yunan fikirlerinin, Yunan telakkilerinin Yunan hayat usullerinin menfi tesiridir. Roma'nın vatanperver mütefekkirleri, basiretli devlet adamları, inhitat⁶ halinde olan Yunan kültürünün milli ahlak üzerinde yaptığı bozucu tesiri görmüşlerdir.

Ezcümle Roma'da içtimai ahlakın sağlam kalmasını temin için bütün hayatı müddetince çalışmış olan Katon⁷ (MÖ 149-234) inhitat halindeki Yunan kültürünün Romalılar üzerinde yapabileceği menfi tesiri herkesten evvel görmüştür.

Katon devrinde Atina devleti daha Roma hâkimiyeti altına düşmemiştir. Atina'da eskiden olduğu gibi bu devirde de felsefi mektepler vardı. Yeni felsefi cereyanlar zuhur etmekte idi. Fakat umumiyetle Yunan kültürü inhitat⁸ halinde olduğu gibi felsefe de tereddidi⁹ etmiş, büyük Eflatun'un vaz ettiği esaslardan ayrılmış, eski Sofistler cereyanı gibi bir nevi şüphecilik sanatı mahiyetini almıştı. Katon'un Roma'da Censorluk vazifesini ifa ettiği senelerden birinde (155 de), Eflatun mektebine mensup sayıldığı halde, Eflatun fikirlerinin taban tabana zıddı olan mütereddi¹⁰ fikirler ileri süren, hakikat diye bir şeyin mevcut olmadığını, her şeyin lehine de aleyhine de deliller bulmak mümkün olduğunu iddia eden Karneades adlı bir sözde "filozof" bir sefaret azası sıfatı ile Roma'ya gelmiş.

Karneades felsefi marifetini göstermek için Roma'da iki konferans verdi. Bu konferanslardan birinde adaletin yüksek bir ahlaki esas olduğunu ispat etti. İkincisinde adaletin aleyhinde bir sürü saçma ve mugalatacılı¹¹ deliller ileri sürdü. Bunu nefretle müşahede eden Kanton bu marifetli filozofu derhal Roma'dan kovdurdu.

⁶ Yıkılma, çökme

⁷ Malum olduğu üzere Roma tarihinde Katon adını taşıyan iki devlet adamı vardır. Bunlardan birincisi eski Katon ve veyahut Censor Katon ismi ile maruftur.

⁸ Çökme, gerileme

⁹ Yozlaşma

¹⁰ Dejenere

¹¹ Yanıltıcı

Yunanın inhitat devrindeki mütereddit fikir cereyanları ile bozuk ahlaki terakkilerine Romalılar Hellenism (Yunancılık) ismini veriyorlardı. Eski Katon'dan sonra da Roma'da birçok devlet adamları fena manada Hellenism ile mücadele etmişlerdir. Fakat bütün bu gayretlere rağmen inhitat devrindeki Yunan'ın mütereddi felsefi fikirleri, hayat telakkileri ve telakkilere bağlı hadiseler (sefahat temayülü – lüks ihtiyacı – ahlak gevşekliği) bir kelime ile ifade edersek, Yunan ideolojisi Roma'da Cumhuriyet rejiminin evvela tereddisini, sonra sukutuna mucip olan amillerden biri olmuştur. Roma'da Cumhuriyet rejimi yabancı bir ideoloji yüzünden bozulmuştur.

İkinci bir misali gene Roma tarihinden alabiliriz; Milattan sonra üç dört asır zarfında dünyanın en büyük devleti Roma İmparatorluğu idi Roma devleti büyük idari kusurlarına rağmen dünyanın en kuvvetli devleti idi. İtalya'dan başka, Fransa, Britanya, Balkanlar, Şimali Afrika, Anadolu'nun büyük bir kısmı, Suriye'nin hepsi, bu İmparatorluğun parçaları idi. 476'da bu devlet çürümüş bir ahşap bina gibi çöktü.

Kocaman bir tarihi devletin bu şerefsiz sükûtunun sebebi ne idi? Pek çoktur. Fakat en mühim sebebi Hıristiyanlık ismi ile malum Filistin'de zuhur etmiş, İsa isminde bir mübarek şahsiyet tarafından ortaya atılmış, sonra Paulus ismi ile malum çok kuvvetli bir şahsiyet tarafından neşredilmiş bir din olmuştur. Bu din Roma'da halk arasında yavaş yavaş yayıldı.

Roma devletini idare edenler Roma İmparatorluğu dâhilinde bu talimin yayılmasına mani olmak için çok mücadele ettiler. Fakat mücadele şekli Hıristiyanlığı kabul edenlere karşı şiddet istimalinden, onlara işkencelere, idama mahkûm etmekten ibaret kaldı. Hâlbuki fikirle mücadelede şiddet siyaseti, maddi kuvvet müessir bir mücadele vasıtası değildir. Asıl mücadele vasıtası fikre karşı fikir koymaktır, yabancı ideolojiye karşı milli ideolojiyi desteklemektir.

Eğer Roma imparatorları, Roma'yı idare edenler Hıristiyanlığı kabul edenleri, bu dine inananları işkenceler içinde öldürterek onlara şehitlik şerefi bahşedeceklerine imparatorluğun bütün büyük merkezlerinde kürsüler tesis ederek halka, bilhassa münevverlere, Roma hukukunun istinat ettiği yüksek felsefi esaslara nispeten Hıristiyanlığın daha inkişaf etmemiş, adeta iptidai bir felsefi görüşe dayanan bir din olduğunu izah ettirmiş olsalardı Roma'da Hıristiyanlık yayılmazdı. Bilhassa Roma idaresindeki noksanlardan, iktisadi vaziyeti ıslahtan aciz olan hükümetten, Roma'da hüküm süren umumi sefaletten bıkmış, bizar olmuş, Hıristiyanlıkta bir kurtuluş yolu aramaya mecbur mecbur olan halkın iktisadi ve hukuki durumunu ıslah için ciddi ve samimi tedbirler almış olsalardı, Roma belki yaşardı. Yaşamasa dahi sukutunun sebebi Hıristiyanlık olmazdı. Roma'nın sukutuna mucip olan başlıca amil Roma için yabancı ideoloji olan Hıristiyanlık olmuştur.

Bu makale çerçevesi misalleri çoğaltmaya müsait olsaydı yeni zamanlar tarihinden de misaller getirilebilirdi. Mesela Rusya'da Romanoff sülalesi tarafından iare olunan Rus devletinin sukutu Ruslar için tamamıyla yabancı bir ideoloji olan Marksizm cereyanının yayılması neticesinde olduğu bütün tafsilatı ile ispat edilebilirdi. Misaller kâfidir.

Şimdi burada mühim bir sual ile karşılaşılıyor. Bu sual de tarih felsefesinin mühim bir meselesini teşkil eden bir sualdir. Sual şudur:

Milletler için hariçten gelen yeni fikir cereyanlarını kabul zararlı ise milletler ebediyen aynı fikirlere, aynı ideolojilere, bağlanıp kalmaya mahkûm mudur?

Milletlerin ideolojileri hiç değişmediği takdirde milletler için terakki ve tekâmül mümkün müdür?

Hayır, milletler için kültürleri inkişaf ettikçe yeni prensipler ilave ederek milli ideolojilerini genişletme, zenginleştirmek, eskimiş esaslar yerine yeni esaslar koymak, hülâsa milli ideolojiyi tekâmül ettirmek bir zarurettir, milletin hayat ve bekasının bir şartıdır. Fakat bu tekâmülün yolu başka bir muhitte zuhur etmiş bir milli ideolojiyi olduğu gibi kabul etmek yolu değildir.

Her ideolojinin üç şartı vardır:

1. Muayyen bir millete mahsus, o milletin ruhiyatından, hayat şartlarından doğmuş tamamıyla milli ve mahalli mahiyeti haiz unsur,
2. Bu unsura sıkı sıkıya bağlı örf ve adet ve hayat usulü,
3. Her safhada herhangi bir milletin hayatında tatbiki kabil, bütün beşeriyet için bir kıymet teşkil eden yüksek esaslar.

Yüksek bir medeniyet seviyesine çıkmış milletlerin ideolojilerinde bu gibi esaslar pek çoktur. İşte milletlerin birbirinden alabileceği unsur bu üçüncü unsurdur. Yoksa kül halinde bütün bir yabancı ideoloji değildir.

Bir misalle anlatalım. Biz bugün “halk hâkimiyeti” esasını milli ideolojimize ekledik. Bu esas eski, İslamiyet’ten önceki Türklerde nüve halinde mevcut idi ise de uzun süren mutlak monarşiler devrinde unutulmuş, milli ideolojiden silinmişti.

Bize bugün bu milletin hâkimiyeti esası Avrupa’dan geldi. Avrupa’ya da kadim Roma ve kadim Yunandan gelmişti. Bugün milli hâkimiyet esası birçok milletlerin ideolojisine dâhil olduğu halde hiçbir milletin hususiyeti değildir. Bu esas niçin bir milletten diğer bir millete geçebiliyor?

Çünkü bu prensip milletlerin hayat ve inkişafı için faydalılığı tarihi tecrübelerle ispat edilmiş, makuliyeti idrak edilmiş, bütün beşeriyet için ortak bir kıymet mahiyetini haizdir.

“Bir millet için yabancı bir ideolojinin kabulü zararlıdır” dediğimiz zaman bir yabancı ideolojinin bütün unsurlarının olduğu gibi kabulünü kastediyoruz. Zararlı olan milli ideolojilerin millete mahsus evvelki unsurudur. Milletlerin ideolojilerindeki üçüncü unsura, umumi beşeri kıymeti haiz olan yüksek esaslara gelince, bunlar hiçbir milletin hususiyeti değildir, bunlar bir milletten diğer bir millete geçebilen, geçmesinde mahsur olmak şöyle dursun, fayda olan bütün beşeriyetin müşterek servetidir.

Bu esasları medeniyet, kültür veya içtimai teşkilat sahasında daha az ilerlemiş milletler kendilerinden kültür veya içtimai teşkilat konusunda daha çok gelişmiş milletlerden alabilirler, almaları faydalıdır.

Fikirlerimizi hülasa edelim;

1. Yaşamak kudretini haiz sağlam milletler kendi ideolojilerini kendi yapmalı, kendileri inkişaf ve tekâmül ettirmelidirler.
2. Yabancı ideolojinin bir millet içinde propaganda neticesinde yayılması ve yahut kuvvetli bir devlet tarafından zorla kabul ettirilmesi milletler için zararlıdır, milletin hayat ve bekası için tehlikelidir.
3. Milletlerin millet içinde bütün şuurlu milletini seven fertlerin yabancı ideolojilere karşı fikirle ancak karşı propaganda vasıtaları ile mücadelesi milli bir borçtur.

Demokratik Seçim Usulünün Beş Mühim Esası

Yazan: Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal

Uzun tecrübelerden sonra medeni milletler devlet idaresine ait en âdil ve makul demokratik esasları tespit etmişler. Bu esasların en mühimleri şöyle hülasa edilebilir:

- 1) Devlet içinde hâkimiyet hakkı halkın kendisine aittir.
 - 2) Bu hakkı halk namına halk tarafından serbest seçim usulleri ile seçilmiş halk mümessilleri (milletvekilleri) kullanırlar.
 - 3) Milletvekilleri hâkimiyetin tazammun ettiği (kapsadığı) salâhiyetlerden teşri (yasama) salâhiyeti kül halinde kendileri kullanırlar, diğer salâhiyetleri (idari ve yargı salâhiyeti) ise kendileri tarafından tayin edilmiş şahıs veya heyetlere havale ederler.
 - 4) Milletvekilleri intihabına şerefi lekelenmemiş bütün reşit vatandaşlar iştirak ederler.
 - 5) Seçimler şu aşağıda sayılmış beş mühim vasfı haiz olmalıdır:
 - Umumilik (genel oy ilkesi)
 - Müsavat (eşit oy ilkesi)
 - Vasıtasızlık (tek dereceli oy ilkesi)
 - Hafilik (gizli oy ilkesi)
 - Serbesti (açık sayım ilkesi)
- I. Seçim hakkının umumiliği - seçim hakkı umumi olmalıdır. Yani seçimlere iştirak hakkı bir sınıf veya zümrenin imtiyaz veya inhisarı olmayıp bütün vatandaşların umumi ve müşterek hakkı olmalıdır. Muayyen ve herkeste bulunması mümkün şartlara uygun her vatandaş Millet Meclisi azaları milletvekilleri seçimlerinde ve belediye ve vilayet meclisi azaları seçimlerinde rey verebilmelidir. Seçimlerin umumiliği her ferdin seçimlere iştiraki manasını ifade etmez. Her memlekette seçimlere iştirak hakkı birkaç makul şartlara bağlanmıştır. Bu şartların en mühimi yaş şartıdır. Bütün demokratik memleketlerde seçimlere iştirak için medeni reşitlik şarttır. Demokratik memleketlerin çoğunda medeni olgunluk yaşı olarak 21 yaş kabul edilmiştir. Çünkü ruhi inkişaf bakımından normal insanların bu yaşta kemale erdikleri ispat edilmiştir.
- 21 yaşta insanların olgunluğa erişmesi hakkındaki hüküm, ekseriyeti vasati insanları göz önünde tutarak verilmiş bir hükümdür. Müstesna şahsiyetlerin 15 yaşında tamamıyla olgun insan olduğu görüldüğü gibi, 40 yaşında da hiç inkişaf etmemiş olgunlaşmamış insanlara çok tesadüf edildiği izahıtan varestedir. Vasati olarak 21 yaşını ikmal etmiş insanın müstakil düşünme kabiliyetini iktisap ettiği, muhitinde hâkim ahlaki ve hayati telakkileri tamamen

benimsediği muhiti için hayırlı olacak şeyleri zararlı olacak şeylerden tefrik edebilecek bir hale geldiği, tecrübelerle sabit olmuştur.

Yirmi bir yaşı ikmal etmemiş vatandaşlar seçimlere iştirak edemezler. Seçimlere iştirak hakkından istifadeye mani olan sebeplerden biri 21 den aşağı yaştır. İkincisi, bazı şerefe leke süren cürümlerden (suçlardan) dolayı mahkûmiyettir. Bundan başka birçok memleketlerde kıtalarda bulunan askerlerin seçime iştirak etmesi de mahsurlu sayılmaktadır. Eskiden bütün memleketlerde kadınlar intihaplara iştirak hakkından mahrumdu. Bugün hemen hemen bütün hür memleketlerde kadınlara bütün siyasi haklar ve bu cümleden intihaplara iştirak hakkı da verilmiştir. Bugün kadınların siyasi haklara malik olup olmaması meselesi münakaşa mevzuu değildir.

- II. Seçim sahasında müsavat esası – Bütün vatandaşların seçimlere iştirak hakkı (intihaplarda rey verme hakkı) müsavi olmalıdır. Bu esasın mahiyeti şudur: Her vatandaş intihap hakkına aynı derecede malik olmalıdır. Her vatandaş intihap hakkına aynı derecede malik olmalıdır ve bu haktan istifadenin şartları her vatandaş için aynı olmalıdır. Mesela vatandaşların ekseriyeti muayyen seçimlerde rey hakkını ancak bir defa ve bir yerde kullandığı halde, bir imtiyazlı sınıf veya zümre iki defa veyahut iki yerde rey hakkına malik olursa, bu seçimlerin müsavat esasına aykırıdır.

Bazı memleketlerde servet sahiplerine ve lise ve yüksek tahsili yapmış olanlara iki defa rey vermek hakkı verilmiştir; (mesela Belçika’da) bu seçimler sahasında, müsavat esasına aykırıdır. Seçim hakkının umumiliği ve müsavatı birbirine bağlı esaslardır. Müsavat esasına riayet olunmadığı takdirde umumilik de bir nazariyeden ibaret kalır. Bütün seçmenleri üç bin olan bir küçük intihap dairesi farz edelim. Bu üç bin seçmenden bin biri iki reye malik zengin emlak sahibi veyahut lise tahsili yapmış adamlar olsun. Kalan bin dokuz yüz doksan dokuzu orta halli ve fakir seçmen olsun. Bu intihap dairesinde seçim hakkından istifade bin bir münevver ve zengin inhisarı olacaktır.

- III. Vasıtasızlık esası – Seçimler vasıtasız olmalıdır. Yani bir dereceli olmalıdır. Seçen vatandaş ile seçilen milletvekili arasında bir “ikinci seçmen” (müntehip) denilen seçim mutavassıtları (aracıları) olmamalıdır. Bu çok mühim bir esastır. Seçimlerin demokratik olmasının önemli şartlarından biridir. Bir dereceli seçimlerde vatandaş beğendiği milletvekilini ve yahut milletvekillerini kendisi seçiyor, iki dereceli intihap usulünde vatandaş milletvekili seçme hakkını kullanmıyor, bu hakkı kullanmayı başkasına, ikinci seçmene devrediyor.

İki dereceli seçim usulünün birçok mahsurları vardır:

- 1) Bu usulde vatandaş en kıymetli siyasi haklarından biri olan milletvekili intihap etmek hakkından feragat etmeye zorlanmış oluyor.
- 2) İkinci seçmenler zümresi memleket içinde bir nevi aristokrasi teşkil ediyor, memleket demokratik olmaktan çıkıyor.
- 3) İkinci seçmenler adetleri mahdut ve kendileri malum kimselerden ibaret olduğundan bu insanların mebus olmak isteyen zenginlerin ve yahut muayyen şahısları seçtirmek isteyen zengin ve kuvvetli partilerin “tesiri” altına düşmesi kolaylaşıyor. Farz edelim, bir intihap dairesinde 50 bin seçim hakkına malik vatandaş vardır. Bir dereceli intihap usulünde mebus olmak isteyen bir zengin ve yahut muayyen kimselere mebus seçtirmek isteyen kimseleri

mebus seçtirmek isteyen bir parti müntehi sahipleri “nüfuzu” altına almak için 50 bin kişiden her birine maddi veya manevi bir menfaat vadetmesi icap edecektir.

Bunu yapmaya cüret edecek bir zengin adam veya parti tasavvur olunamadığı gibi elli bin vatandaşın böyle bir pazarlığa girişmesi ihtimali de hatıra gelemez, çünkü Aristo’nun dediği gibi, insanlar su gibidir: Suyun miktarı ne kadar çoğalırsa temizliği de o derece artar.

Çok zengin bir adam bu kadar kalabalığı, “ifşada” kalkışır bu derhal şayi ve malum olur, zengin namzet “tezii” olur.

Bu kadar kalabalığı bir kuvvetli parti dahi kendi namzetleri lehine rey vermeye mecbur edemez. Hâlbuki iki dereceli seçim usulünde yani elli bin vatandaşın seçim hakkı beş yüz ikinci seçmenlere devredildiği zaman bir zengin adamın ve yahut kuvvetli bir partinin beş yüz ikinci seçmenden iki yüz elli binini (yani ekseriyeti) türlü “delillerle” reylerini kullanmaya “ikna” edebilmesi mümkündür. Bunun türlü memleketlerde pek çok misali görülmüştür.

İkinci seçmenlere “nüfuz icra etmek bilhassa iktidar mevkiindekilerle partiler için çok kolaydır. İkinci seçmen mesleki bakımından kim olursa olsun, iktidar mevkiindekilerle dost geçinmeye mecburdur.

Onun için iki dereceli seçim usulü tatbik eden memleketlerde iktidar mevkiindeki partinin ikinci derecede seçmenlere “tesirini” mutlaka bir menfaat vadetmek şeklinde tasavvur etmek doğru değildir. İkinci seçmenlerin reylerini iktidar mevkiindeki partinin terviç ettiği (desteklediği) namzetler lehine kullanmaya mecbur olması için iktidar mevkiindeki partiyi darıltmamak düşüncesi kâfi bir saik olabilir.

İki dereceli intihap usulü olan memlekette ne hakiki demokrasi vardır, ne de hakiki manası ile intihap vardır. İki dereceli intihap usulünü tatbik eden ülkelerde seçmenler bir nevi aristokrasi teşkil ediyorlar. Her aristokrasi gibi bunlar halka münasebette mağrur ve mütekebbir oldukları kadar iktidar mevkiindeki partiye karşı da çok muti ve uysaldırlar. İki dereceli seçim usulü kuvvetli zümrelerin tahakküm temayülleri demokratik cereyanların “gayri meşru” birleşmesinden doğan melez bir müessesedir.

IV. Seçimlerin hafîliği (gizliliği) – Seçimler hafî olmalıdır. Yani rey verme aleni olmamalıdır. Seçim usulü el kaldırmamak ve yahut ben reyimi falan adama veriyorum, diye bağırılmak şeklinde olursa bu aleni usul olur¹. Keza rey verme namzedin ismini bir kâğıda yazıldığı takdirde rey kâğıdına kimlerin isminin yazıldığını başkalarının görmemesi temin edilmemiş ise bu usul de aleni usuldür.

Fransa’da seçimlerin hafîliğini temin etmek için şu tedbirler alınmıştır. Her seçmene seçmek istediği namzet veya namzetlerin isimlerini yazmak için bir kâğıt (türlü siyasi partiler kendi namzetlerinin ismi yazılmış ve yahut hazır basılmış rey pusulaları tevzi ederler) ve bir mühürlü zarf verilir. Her müntehip (seçmen) seçmek istediği namzedin ismini veya namzetlerin isimlerini yazdığı kâğıdı, rey pusulasını (ve yahut bir parti tarafından

¹ 1872 ye kadar İngiltere’de rey verme usulü aleni idi.

hazırlanmış rey pusulasını) mühürlü zarfa koyduktan sonra seçimlere nezaret eden heyet azasının huzurunda rey sandığına atar.

Seçmenin kâğıda hangi namzetlerin veya hangi fırka namzetlerinin ismini yazdığını başkalarının görmemesini temin için postanelerdeki telefon konuşma yerlerine benzeyen küçük odacıklar hazırlanmıştır. Seçmenler rey kâğıdını burada hangi isimleri yazdığını hiç kimsenin göremeyeceği yerde yazarlar. Fransa'da bu küçük odacıklara tecrit yeri (isoloir) ismini veriyorlar.

Bu hafilik esasının istinat ettiği sebebi anlamak için uzun düşüncelere hacet yoktur.

Hafilik esasının istinat ettiği mülahaza şöyle ifade olunabilir:

- 1) Bir seçmenin reyini A namzedine verdiğini gören ve yahut öğrenen B namzet bu seçmene ileride zarar iras etmeye kalkışması (zarar görmesine neden olması) halini bertaraf etmek
- 2) Ve bu suretle seçmenlerin tam intihap serbestisini temin etmektir.

Rey verme usulünün hafiliği çok önemli bir esastır. Aleni oy verme usulü ile yapılan seçimler serbest değildir. Bir namzedin kendi aleyhine oy verdiğini bildiği vatandaşın herhangi bir şekilde öç almaya kalkışması korkusu bir kısım vatandaşların reylerini serbest olarak vermelerine mani olabilir.

- V. Seçimlerin serbestisi – Seçimler demokratik olması için yukarıdaki şartlar kâfi değildir. Bunlardan başka seçimlerin hürriyet havası içinde cereyan etmesi, meydanlarda reylerin serbest ifadesine, muayyen namzetler lehine propaganda yapılmasına mâni olan hiçbir sebebin hiçbir engelin mevcut olmaması şarttır.

Reylerin serbest ifadesine mani olabilecek sebepler aleniliğe münhasır değildir. Bundan başka sayılamayacak kadar çok sebepler seçimlerin serbestisine mani olabilir. Mesela memlekette matbuat serbestisinin mevcut olmaması, miting ve aleni konferansların yasaklığı, hükümetin memurlarının mitinglere iştiraklerinin yasak ilan edilmesi, büyük konferans salonlarına malik şahıs ve müesseselerin sevmedikleri parti ve namzetlerin bu salonlardan istifadesine mani olması, gazetelerin muayyen partilerin programını, dileklerini, faaliyetlerini, halktan gizlemesi, veyahut tahrif ederek tasvir etmesi ve saire. Seçimlerin tam manası ile serbest olması için bütün seçim hürriyetine mani olabilecek, yani halkın reyini serbest ifadesine mani olabilecek sebepler bertaraf edilmiş olmalıdır. Seçimler umumi bir hürriyet havası içinde cereyan etmelidir.

Bu sohbetimizin hülasası şudur: Seçim hakiki manası ile demokratik olması için, seçim hakkı umumi ve müsavi olmalıdır, seçimler bir dereceli olmalıdır. Reyler hafi usuller ile ifade olunmalıdır, reylerin serbest ifadesine mani olabilecek bütün sebepler bertaraf edilmiş olmalıdır. Seçim meselesi ile alakalı daha iki mühim mesele vardır: 1) İntihap dairelerinin büyüklüğü ve küçüklüğü meselesi (bunu ferdi intihap ve listeli intihap isimleri ile ifade ediyorlar), 2) Mütenasip (proportionnel) seçim usulü. Bunlardan başka sohbette bahsedeceğimiz.

İngiltere’de Demokrasinin Ruhi ve Tarihi Temelleri

Yazan: Profesör Sadri Maksudi

Halk hâkimiyetine dayanan idare usulü, demokrasi, siyasi partilerin mevcudiyeti, partiler arası rekabet ve mücadele tazammun eder (içerir). Bu rejimin tatbik olunan ülkede her parti kendi programının milletin ihtiyaçlarına daha uygun olduğunu ve takip etmek istediği dâhili ve harici siyasetin memleketin hakiki menfaatlerini daha iyi temin ettiğini iddia eder.

Onun için her parti parlamentoya aza olarak kendi partisine mensup kimseleri seçtirmek için bütün gayretini sarf eder. Her partinin nihai gayesi parlamentoda ekseriyet teşkil ederek iktidar mevkiine geçmek ve memleketi kendi programlarına göre idare etmektir. Bu mümkün olmadığı takdirde, parlamentoda ekalliyet teşkil ettikleri takdirde, iktidar mevkiindeki partinin hareketlerini tenkid ederek ve murakabe ederek, memleket için zararlı telakki ettikleri kanunların neşrine ve tatbikine mani olmaya çalışmaktadır. Diğer tabirle hükümeti murakabe eden kuvvetli bir “muhalefet” partisi olmaktadır. Partilerin rekabetinden tabii olarak partiler arasında seçim mücadelesi doğuyor. Bu mücadele memleketin içtimai ve iktisadi şekillerine göre ve ahalinin ruhi evsafına göre türlü şekiller alıyor. Parti mücadelelerinin çok normal şartlar içinde, partiler arasında hürmet ve nezaket içinde cereyan ettiği memleketler bulunduğu gibi, bu mücadelelerin menfi şekiller aldığı memleketler de vardır.

Bazı memleketlerde demokrasi rejiminin, pürüzsüz, muntazam işlememesi neden ileri geliyor?

Demokratik idare usulünün sükûn ve intizam içinde normal bir hava içinde işleyebilmesi için birçok şartlar vardır. Bazı memleketlerde, mesela Cenubi Amerika’nın bazı ülkelerine, demokratik rejimden doğan menfi hadiseler, bu şartlardan bazılarının mevcut olmamasından ileri gelmektedir.

Her şeyden evvel bütün demokrasilerin uzun tecrübelerden doğan şu hakikati hatırlamak gerekir: Partilerin yokluğu, bir tek parti sistemi zararlı olduğu gibi, partilerin çokluğu da mahzurludur.

Bugün bütün dünyada demokratik idare usulünün en normal işlediği memleket ikidir: İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri. Bu iki devlette partilerin adedi mahduttur. İngiltere’de iki yüz yıldan beri ancak iki parti vardı: Liberaller (Whigs) ve Muhafazakârlar (Tory). Ancak son yirminci asırda bir üçüncü kuvvetli bir parti teşekkül etti: İşçi Partisi (Labour).

On yedinci, on sekizinci asır zarfında İngiltere’de Liberallerle Muhafazakârlar nöbetle İngiltere’yi idare ettiler. Seçimlerde Muhafazakârlar ekseriyet kazandığı takdirde

devleti onlar idare ederdi, Liberaller kazandığı takdirde onlar idare mevkiine geçerler, Muhafazakârlar çekilirdi. İngiltere’de seçimler neticesinde bir partinin iktidar mevkiinden çekilmesi, diğer partinin idarenin başına geçmesi partiler arasında gürültüsüz, iğbirar sız (kırgınlık olmadan), gayet normal bir şekilde sükûn ve intizam ve karşılıklı hürmet ve nezaket içinde vuku bulur.

Keza Amerika’da iki parti vardır: Demokratlar ve Cumhuriyetçiler. Burada da demokratik rejim bir buçuk asırdan beri çok normal bir şekilde işlemektedir.

Bu iki memlekette demokratik rejim niçin çok normal bir şekilde işlemektedir. Biz bugünkü sohbetimizde ancak İngiltere’de demokratik rejimin muvaffakiyetli bir şekilde işleminin bazı sebeplerinden kısaca bahsetmek niyetindeyiz.

İngiltere’de demokratik idare usulünün normal bir surette işleminin sebepleri pek çoktur. Bunları biz kolaylık için iki nev’e taksim edebiliriz; Ruhi sebepler, tarihi sebepler. Bugün ispat edilmiş hakikatlerden biri şudur, bütün insanlar arsında müşterek ve umumi olan ruhi kabiliyet ve temayüllerden başka muayyen bir muhitin, muayyen bir ülkenin insanlarına mahsus birçok ruhi vasıf ve temayüller vardır. İngiliz milletinin de kendine mahsus birçok vasıfları vardır. Bu vasıflar hakkında pek çok eser yazılmış ve bu eserlerde İngiliz psikolojisi uzun uzun tahlil edilmiştir. Biz burada İngilizlerin ruhi vasıfları üzerinde fazla duracak değiliz. Bugün herkesin müşahede ve tasdik ettiği hakikat şudur: İngilizler soğukkanlı, çok muvazeneli insanlardır. Bu millete mensup fertler çabuk hislerinin tesirine kapılmazlar. Daima düşünerek hareket ederler. Bilhassa münevver İngiliz centilmenlerin içtimai ve siyasi hayatta hislerine kapılarak hareket ettiği nadiren görülür.

İngiliz kendi haklarını ısrarla korumasını bildiği gibi hasmının haklarını da tanımaya mütemayildir. İngiliz siyasi sahada karar vermeden önce, hareket geçmeden önce uzun müddet düşünür. Hareketten doğabilecek mahzur ve menfaatleri uzun uzadıya tetkik eder. İngiliz sabırlıdır, İngiliz kolay kızmaz, kızsada dahi köpürmez, muvazenesini kaybetmez.

İngiliz hususi hayatta olduğu gibi, siyaset sahasında da çok sabırlıdır. O intikam veya cezalandırmak için elverişli zaman gelinceye kadar hislerini belli etmez. İngiliz’in Napolyon gibi, Hitler gibi düşmanları vakti gelinceye kadar İngiliz’in hiddetinin derecesini takdir edememişlerdir. Bu vasıflar hiç şüphesiz dâhildeki siyasi mücadelelerin de gürültüsüz cereyanını temin eden amillerdendir.

İngiltere’de demokratik rejimin normal cereyanında ikinci mühim amil tarihi ananeleridir. İngiltere’de demokrasi son asırlarda kurulmuş bir rejim değildir. İngiliz demokrasisinin kökleri derindir. Malum olduğu veçhile İngiltere’de bütün küçük Anglosakson devletlerinin birleşerek büyük bir devlet teşkil etmeleri Miladi 9.uncu asırda vuku buldu. Bu büyük Anglosakson devleti 9.uncu asrın sonlarından (878) 11.inci asrın ortalarına (1066) kadar devam etti.

Ta bu devirde İngiltere’de kralın salahiyeti tahdit edilmiş bulunuyordu. Anglosakson krallığında kralın bütün hareketlerini murakabe altında tutan halk mümessillerinden mürekkep bir akıllılar meclisi vardı.

Bidayette bütün “hür” Anglosakson bu mecliste hazır bulunma hakkına haizdir, ancak sonraları akıllılar meclisine iştirak asillerin bir imtiyazı oldu. Witenagemot’un salâhiyetleri çok genişti:

Bu müessese bir taraftan teşri salâhiyetine haiz bir meclis idi. Diğer taraftan bir yüksek mahkeme idi ve aynı zamanda bir askeri şura idi.

Witenagemot kanun vaz eder, vergiler tarh eder, vergilerin cibayetini (tahsilini) murakabe eder, yüksek mahkeme sıfatı ile birçok kazai işlere (yargı davalarına) bakardı. Askeri teşkilatla, ülkenin müdafaası ile alakalı bütün işler de bu müessesenin salâhiyeti dairesinde idi.

Dini işler hakkında karar vermek dahi bu meclise ait idi. Kralın bütün hareketlerini murakabe etmek bu meclisin mühim haklarından biri idi. Bu meclisin mühim hak ve imtiyazlarından biri de halktan arzuhaller kabul etmek, halkın kral tarafından tayin olunmuş memurların suiistimalleri hakkındaki şikâyetlerine bakmak ve bu hususta karar ittihaz etmekte.

Görülüyor ki Witenagemot geniş salâhiyetlere malik halk hâkimiyetini temsil eden bir meclisti. Witenagemot bugünkü İngiliz parlamentosunun selefidir.

Bu rejim İngiltere’de iki asra yakın bir zaman zarfında devam etti.

1066’da İngiltere’yi Şimali Fransa’dan gene Fransızlaşmış Normanlar istila etti. Normanların şefi fatih Giyom İngiltere’de eski Anglosakson devri teşkilâtının yerine feodal sistemi ikame etti. Anglosaksonların elinden bütün arazi parçalarını aldı, bu arazi parçalarını kendi askerlerine tevzi etti. Giyom’un bütün zabıt ve neferleri İngiltere’de birer Senyör oldular. Fakat Giyom’un İngiltere’de tesis ettiği feodalite kuvvetli bir merkeziyet esasına dayanıyordu. Bu feodalite fatih Giyom’un kendisinin ve onun haleflerinin istibdat temayülleri ile telifi kabil bir feodalite idi.

Fatih Giyom istibdat temayüllerine rağmen eski Witenagemot yerine Magnum Concillum ismi ile feodal senyörlerden mürekkep bir büyük şura kurmaya mecbur olmuştu. Bidayette Magnum Concillum’un nüfuzu yoktu. Giyom ve halefleri İngiltere’yi bir müstebit kral sıfatı ile idare ediyorlardı. Fakat halk içinde hürriyet ve demokrasi aneleri yaşıyordu. Bu hava içinde 13.üncü asrın başlarında Norman senyörlerin de krala karşı müstakil olma temayülleri belirmeye başladı.

1215 yılında bütün arazi sahibi senyörler ve Londra ahalisi birleşerek Yurtsuz Jan ismi ile maruf kralı halka hürriyet bahşeden bir fermanı neşretmeye mecbur ettiler. Daha doğrusu senyörler tarafından hazırlanmış halka hürriyetler veren, kralın salâhiyetlerini tahdit eden bir vesikayı kralı imzalamaya zorladılar. İngiltere tarihinde bu mühim vesika büyük hürriyetler beratı “Magna Carta Libertatum” ismi ile malumdur.

Bu sohbetimizde büyük hürriyet beratının muhteviyatı üzerinde duracak değiliz.

En mühim esaslarını zikretmekle iktifa edeceğiz.

I – Büyük Hürriyet Beratı İngilizlerin mülk ve şahıslarının hürriyet ve masuniyetini ilan ediyordu. Bu esas Büyük Hürriyet Beratında şu şekilde ifade edilmiştir:

“Hiçbir zaman hür bir insan memleketin kanunları hilafına ve sınıfdaşlarından teşkil edilmiş bir mahkemenin kararı haricinde tevkif edilemez, mahpus tutulamaz... Herhangi bir şekilde hürriyetinden mahrum edilemez, harici kanun dışı ilan edilemez, nefyedilemez.

“Hür bir insan kendi benzerleri tarafından teşkil edilmiş ülke kanunları dışında yargılanamaz, her hangi bir şekilde hürriyetinden mahrum edilemez, mal ve mülkünden mahrum bırakılamaz, sürgün edilemez veya zarara uğratılamaz.

.... Ben kral hiç kimseye adaleti satmayacağım, adaleti ret veya tehir etmeyeceğim.

II – Büyük Şuranın müsaadesi haricinde hiçbir türlü vergi tarh edilmeyecek ve toplanmayacaktır.

III – Mali ceza olarak ve yahut vergi için hiç kimsenin zaruri eşyası haciz edilemez.

IV – Şehirlerin muhtariyeti ihlal edilmeyecektir.

V – Ruhanilerin imtiyazları ihlal edilmeyecektir.

VI – Kralın devlet arazisini tevzi hakkı tahdit edilecektir.

İngiliz milletine ta 13.ncü asırda temin ettikleri hürriyetler bunlardı.

Büyük Hürriyet Beratındaki esasları Fransızların Büyük İhtilali zamanında neşrettikleri insanlık hakları “hukuku beşer” beyannamesindeki esaslarla mukayese edersek, Büyük Hürriyet Beratı çok sönük görünür. Fakat unutmayalım ki bu iki vesika arasında altı asra yakın bir zaman geçmiştir.

Hukuku beşer beyannamesi intibah devrinden sonra yeni zamanlarda zuhur etmiş bir hürriyet abidesidir. Büyük Hürriyet Beratı ise orta zamanların siyasi zulmeti içinde parlayan bir hürriyet meşalesidir.

Büyük Berat’ın ileri sürdüğü esaslar İngiltere’de birer nazari talepler olarak kalmadı. Uzağı gören basiretli ve pratik İngiliz senyörleri kralın kendisinin ve kralın memurlarının hürriyet beratına riayet etmelerini temin için lazım olan tedbirleri de düşündüler.

Kralın ve memurlarının hürriyet beratındaki esaslara uygun hareket edip etmedikleri için büyük murakabe 25 senyörden mürekkep bir komite teşkil edilmesini emrediyordu. Bu komite herhangi bir sahada hürriyet beratının esaslarının ihlal edildiğini müşahede ederse derhal büyük şurayı bundan haberdar etmekle mükellefti.

Büyük şurada toplanmış senyörler bunu krala arz ederek, kralı aynı kanuni hareketten mütevellit vaziyeti bertaraf etmeye mecbur ederlerdi.

Kral senyörlerin ihtarına göre hareket etmek istemedikleri takdirde senyörler krala karşı cezai mahiyette tedbirler almak hakkına haizdirler.

“Büyük Hürriyet Beratı”nın bu hususa ait maddesi çok manidar ve karakteristiktir.

Beratta kral diyor ki: senyörlerin sözleri (talepleri) tarafından nazarı itibara alınmadığı takdirde senyörler ve bütün nahiyeler (halk demektir) ellerindeki bütün vasıtalarla bizim aleyhimize hareket edebilirler. Yani bizim şatolarımıza el koyabilirler, arazi ve emlakımız zapt edebilirler ve diğer bütün yollarla bizi taleplerini yerine getirmeye zorlayabilirler. Ancak benim kendimin ve zevcem kraliçe ile çocuklarımın şahısları masun kalmalıdır. Adalete mugayir hareket bertaraf edildikten sonra herkes bize eskisi gibi itaatle mükelleftir.

Görülüyor ki İngiltere’de demokrasi çok eski tarihi temellere dayanmaktadır. Elbette Witenagemot’un ve hürriyet beratının temin ettiği hürriyet ve demokrasi değildi. İngiltere’de demokrasi bugünkü şeklini alması için İngiliz parlamentosunun daha yedi asır zarfında mücadelesi lazım olmuştur. Bu mücadelenin çok hareketli safhaları olmuştur.

Bizim bugünkü sohbetimizin gayesi İngiltere’deki demokrasi geleneğinin çok eski olduğunu hatırlatmaktır.

Demokrasi kapısı önündeyiz

Yazan: Ord. Prof Sadri Maksudi Arsal

Milletimiz bugün demokrasi kapısının ta önüne gelmiştir.

Bu kapıdan tereddütsüz, azim ve vakarla girmek her vatandaş için bir millî ve vicdanî vazifedir.

En küçüklerinden en büyüklerine kadar, Finlandiya'dan Amerika'nın Birleşik Devletlerine kadar bütün medenî milletler demokrasi rejiminin feyizli hürriyet havası içinde yaşamakta ve bu rejim sayesinde kültür ve iktisat sahalarında gittikçe inkişaf etmekte iken, parlak tarihe malik büyük Türk milletinin hakikî demokrasiden farklı bir rejim altında yaşaması Türklük şuur ve gururu ile telifi caiz olmayan bir durumdur. Türk milleti biran evvel bu tek partili rejimin inkırazı (çöküşü) altından sıyrılmalıdır, hakikî demokrasiye kavuşmalıdır.

Bu gayeye ulaşmanın en mühim şartı ikidir:

Vatandaşların devleti idare edecek ve kanun yapacak kimseleri serbest seçim yolu ile kendileri intihap edebilmeleri, diğeri de vatandaşlık şuur ve gururunun inkişaf etmiş (gelişmiş) olması, vatandaşların samimî fikir ve reylerini ifade ve izhar edebilecek derecede medenî cesaretle malik olmalarıdır.

Birinci şartı bize yeni seçim kanunu temin etmiştir. Geçen Mecliste, D. P.'nin ısrarı üzerine hükûmet bir seçim kanunu hazırlamak üzere bir ilmi heyet teşkil etmişti. Bu heyet hem hükûmetin hazırladığı malzemeyi hem D.P. tarafından hazırlanmış seçim kanunu tasarısını tetkikten sonra kendisi mükemmel bir seçim kanunu projesi hazırladı. Bu kanun projesi bir hukuk abidesi idi. Bilâhare hükûmet bu güzel kanun projesinin bazı maddelerini değiştirdi ve bu değişikliklerden bazıları Mecliste de kabul edildi ise de bu tadiller ilmî heyetin projesini kıymetten mahrum edecek mahiyette değildi.

Dört senelik bir mücadele neticesinde Türk milletinin elde ettiği bu seçim kanunu gene dünyanın en mükemmel seçim kanunlarından biridir. Bu çok büyük bir kazançtır. Bunu bize kazandıran Mecliste Demokrat Partinin teşebbüs ve ısrarı olmuştur. Seçim kanunu demokrasinin kendisi değildir. İyi bir seçim kanunu demokrasinin ancak bir methali (girişi), kapısıdır.

Demokrasinin hayatta gerçekleşmesi için ikinci şart, yukarıda işaret ettiğim gibi, vatandaşlarda zihniyetin değişmesi, yani vatandaşlarda vatandaşlık şuurunun inkişaf etmiş olması vatandaşlarda hakikî siyasi fikirlerini ve samimî reylerini ifade ve izhar hususundaki medenî cesaretin gelişmiş olmasıdır.

Bu sahada dahi büyük bir inkişaf müşahede ediyorsak da, bunun derecesini ancak önümüzdeki seçimlerin neticeleri gösterecektir.

Bugün, Türk milleti tarihî bir imtihan arifesindedir. Bugün vatandaşların millî ve vicdanî vazifesi siyasî samimiyettir. Vatandaş vicdanî hangi partinin ve kimlerin bu tarihî

anda millet için daha faydalı olacağına hükmediyorsa, hiç bir başka telkinlere kapılmaksızın reyini o parti ve o namzetler lehinde kullanmaktır.

Hangi parti ve hangi şahıslar bu tarihî anda umumun menfaati, milletin istikbali bakımından faydalı olacağını tayin ve tespit için kıstas ve ölçü de gayet basittir:

Halk hâkimiyeti taraftarı olan, demokrasinin gerçekleşmesi için çalışan parti ve şahıslar elbette millet için daha faydalıdır. Bu makalede demokrasinin ilmî mahiyetini izaha girişmek niyetinde değilim. Buna lüzum dahi yoktur çünkü bugün hürriyetperver matbuatımız ve bütün münevverlerimiz irşadı sayesinde demokrasinin mahiyetini bilmeyen, kıymetini anlamayan okuryazarlarımız kalmamıştır, diyebilir.

Demokrasi halk hâkimiyetidir, yani milletin, kanun yapacak, devleti doğrudan doğruya idare edecek vekillerini serbest intihap yolu ile kendisinin seçebilmesi, seçtiği kimselerin siyasetinden memnun olmadığı takdirde onların yerine başkalarını seçebilmesidir.

Demokrasi rejimi hâkim olan ülkelerde hükümet adamları ve onları seçen mebuslar milletin ancak vekilleridir. Demokrasilerde millet şahıslara değil, kendi vekilleri tarafından kabul edilmiş kanunlara itaat eder. Demokrasi mevcut olmayan ülkelerde ekseriya halk kanunlardan ziyade şahıslara itaat eder, hâkimiyet meclisten ziyade şahıslarda tecelli eder (ortaya çıkar).

Bütün bunlar bugün malûm hakikatlerdir. Fakat çok defa unutilan ve unutturulan hakikatlerdir. Bir ülkede istibdat veya diktatörlük hüküm sürmesinde amil olan ancak istibdat namzetlerinin ferdi iradesi değil, halk içindeki bazı zümrelerin kuvvetliler karşısında cenabeti (korkaklığı), gevşekliği ve irsî yılgınlığı da istibdat ve diktatörlüğe zemin hazırlayan amillerdir.

İstibdat ve tahakkümün en büyük düşmanı fikir ve rey sahasındaki samimiyettir. İyi olsun, kötü olsun mevcut bir hükümetle maddî mücadeleye girişmek yani isyan ne kadar zararlı ve menfur bir hareketse, fikir ve rey vasıtası ile mücadele de o kadar makbul ve o kadar faydalı bir cesarettir. Cürme teşvik mahiyetinde olmayan her hür fikir, her samimî rey faydalıdır, camiada hürriyetin hâkim olmasına hâdimdir (aracıdır).

Bugün yeni seçim kanunu bize siyasi reylerimizi, yani hangi parti ve şahısların devleti daha iyi fikirlerimizi serbest ifade etmek imkânını temin etmiştir. İrsî yılgınlık veyahut dar görüşler, hodbin mülâhazalarla rey pusulasında hakikî fikrini ifa «etmemek bir vatandaş için ahlâkî alçaklık olacaktır. Asil Türk milleti içinde bu küçüklüğü yapacak Seçim gününde seçim hücrelerinde yalnız kaldığı zaman vatandaşın halletmeğe mecbur olduğu vicdanî mesele şudur:

Vatandaş vicdanı ile baş başa kalarak kendi kendine ben halk hâkimiyeti taraftarı mıyım? Değil miyim, diye sormalıdır. Halk hâkimiyeti taraftarı olduğuna kani olduğu takdirde vazifesi,

Halk hâkimiyetini, yani demokrasiyi hangi parti ve namzetler daha çabuk, daha samimî bir gayretle gerçekleştirebileceğine hükmederse reyini o parti ve o namzetler lehinde kullanmaktır.

Vatandaş seçim gününde şu hakikati hiç unutmamalıdır: Onun seçim hücrendeki bir saniyelik kararından milletin istikbali ve tarihî mukadderatına tesir icra edebilecek büyük neticeler doğacaktır. O reyini halk hâkimiyeti, hürriyet ve büyük

ıslahat (reformlar) taraftarlar lehinde kullanırsa bundan memleketimizde hakikî demokrasi doğacaktır, milletimiz teminatlı hürriyete, tedricî refaha kavuşacaktır, Türk milletinin medenî ve iktisadî sahalarda serbest inkişafına geniş imkân kapıları açılmış olacaktır.

Bunun aksine vatandaş sandığa atacağı rey pusulasının millî ehemmiyeti üzerinde ciddî düşünmeksizin, küçük hodbin mülâhazalarla hakikî fikrinin hilâfına olarak reyini demokrasi taraftarı olmadıklarını pekâlâ bildiği parti ve namzetler lehinde kullanırsa memleketimizde hakikî demokrasi rejiminin gerçekleşmesi, milletin hakikî hürriyete ulaşması gecikecektir. Milletimiz bu sefer dahi medenî, demokratik milletler arasında yer alamamış olacaktır. Siyasî hayatımızdaki istikrarsızlık, içtimaî hayatımızdaki huzursuzluk, iktisadî hayatımızdaki sıkıntılar, umumiyetle millî hayatımızda bugün hâkim olan umumî bir durgunluk, tıkanıklık devam edip gidecektir. O reyini halk hâkimiyeti, hürriyet ve büyük ıslahat taraftarları lehinde kullanırlarsa bundan memleketimizde hakikî demokrasi doğacaktır, milletimiz teminatlı hürriyete, tedricî refaha kavuşacaktır, Türk milletinin medenî ve iktisadî sahalarda serbest inkişafına geniş imkân kapıları açılmış olacaktır.

Bunun aksine vatandaş sandığa atacağı rey pusulasının millî ehemmiyeti üzerinde ciddî düşünmeksizin, küçük hodbin mülâhazalarla hakikî fikrinin hilâfına olarak reyini demokrasi taraftarı olmadıklarını pekâlâ bildiği parti ve namzetler lehinde kullanırsa memleketimizde hakikî demokrasi rejiminin gerçekleşmesi, milletin hakikî hürriyete ulaşması gecikecektir. Milletimiz bu sefer dahi medenî, demokratik milletler arasında yer alamamış olacaktır. Siyasî hayatımızdaki istikrarsızlık, içtimaî hayatımızdaki huzursuzluk, iktisadî hayatımızdaki sıkıntılar, umumiyetle millî hayatımızda bu bugün hâkim olan umumî bir durgunluk, tıkanıklık devam edip gidecektir. Bugünün tarihî ciddiyetini kavramak gerekir.

Her vatandaş seçim mahalline gitmeden evvel, giderken ve bilhassa seçim hücrelerine girdiği zaman vicdanı ile baş başa kalarak tarihi vazifesi üzerinde ciddî surette, milletin mukadderatının anahtarı kendisine tevdi edilmiş bir mesul insan sıfatı ile düşünmelidir.

Bu düşünce neticesinde memlekete karşı ruhî bağlılığı, şeref ve namus hisleri, her namuslu bir insanın samimî rehberi olan vicdanî ona hangi istikamette hareketi emrediyorsa, o emre göre hareket emelidir. İnsan için em kutsî vazife kendi vicdanına ihanet etmemektir.

Bu tarihî seçimlerde karşı karşıya gelen, mücadele eden, partiler veya şahıslar değildir, mücadele eden yüksek prensipler, büyük siyasî cereyanlardır. Mücadele eden şu iki cereyandır:

Bu aziz memlekette hakikî demokrasi olsun mu olmasın mı?

Demokrasinin kapısına kadar gelmişizdir. Bu kapıdan demokrat milletimiz ve memleketimiz için bir hürriyet, refah ve seri bir medenî inkişaf rejimi olacağına inanarak büyük bir azim ve vakarla girmeliyiz. Ne mutlu mesut tarihî ve siyasî fırsatlardan istifade etmesini bilen milletlere.

Bir Hukuk Abidesi: Yeni Seçim Kanunu

Avrupa'nın en büyük milletleri, istedikleri gibi bir seçim kanununa ulaşmak için asırlarca mücadele etmişlerdir. Memleketimizde demokrasiye giriş olan çok partili hayat başlayalı ancak dört beş sene geçmiş olmasına rağmen hukukçularımız her bakımdan çok mükemmel bir kanun vücuda getirmeğe muvaffak olmuşlardır.

Bu kanun bugün Avrupa memleketlerindeki seçim kanunlarının hepsinden üstündür. İlmî heyet tarafından hazırlanmış bu kanun tasarısını okuduğum zaman hukukçuluk sahasındaki inkişaf seviyemizin çok yüksek olduğunu müşahede ederek bir milli gurur duydum. Bu makalede bu kanunun bütün esaslarını tafsilli bir surette izah ve tahlile girişecek değilim. Kanunun ancak en mühim addettiğim esaslarını hülasa etmekle iktifa edeceğim. Bir seçim kanununa kıymet biçmek için ölçü, kıstas kanunun milletin hâkimiyetinin gerçekleşmesini – milletin ekseriyetinin hakiki iradesinin tecellisini – temin edip etmemesidir. Diğer tabir ile hakikî demokrasinin gerçekleşmesini sağlayıp sağlayamamasıdır.

Malum olduğu üzere medeni beşeriyet tarihinin her devrinde devlet idaresi hakkında düşünen âlim ve mütefekkirlerin kabul ettikleri fikre ve vardıkları kanaate göre devlet içinde milletin hâkimiyetini temin eden yegâne idare usulü demokrasidir. Yani devletin halk, millet tarafından seçilen kimseler tarafından idare edilmesidir. Yirminci asırda türlü şekillerde tecelli eden, nazizm, faşizm, sınıf diktatörlüğü gibi türlü isimler alan hakikatte tek bir şahsın tahakkümünden ibaret olan rejimlerin zuhuru demokrasinin felsefi ve tarihi esaslarını sarsmak şöyle dursun, bilakis demokrasinin objektif kıymetini medeni beşeriyete ispat etmiştir. Demokrasinin istinat ettiği tarihî ve felsefi esaslar herkesin kolay anlayacağı şekilde basittir. Bu esaslar şöyle hülasa edilebilir: Dünyada ilk devletlerin kurulduğu devirlerden bugüne kadar, tarihin her devrinde, bütün milletlerin siyasi hayatında tekerrür eden bir hadise müşahede edilmiştir: Hükûmetler, hükûmet adamları bidayette milletlerin sarîh veya zımni iradesi ile iş başına gelirler ve milletin arzu ve temayüllerini temsil ederler.

Fakat hükûmeti teşkil eden şahıslar uzun müddet devletin başında kaldıkları takdirde hükûmet ve devlet adamlarının temayülleri, siyasi görüşleri ve fiili siyasetleri ile milletin arzuları, temayülleri, yapılan ve yapılacak işler, halledilecek milli meseleler hakkındaki fikirleri arasında bir fark husule gelir.

Hâkim zümre zihniyeti bakımından halktan farklı bir zümre teşkil eder. Devlet ve hükûmet adamları, millet içinde zuhur eden yeni temayüllerden, yeni ihtiyaçlardan doğan yeni taleplerden habersiz ve onlara lakayt bir zümre olarak hareket etmeye başlar. Birçok

tarihi tecrübesi olan milletler bu hâkim zümrenin ruhiyatından husule gelen tahavvülü (dönüşümü), “sihirli hâkimiyet koltuğu insanların rolünde büyük değişiklikler yapar” şeklinde ifade etmişlerdir.

İş başında bir sülale hâkim olduğu zaman hükümdarın kendisi ve onun sadık köleleri olan yüksek mansıptakiler kendilerini milletin ekseriyetini teşkil eden halktan hilkatçe (yaradılışça) ve kıymetçe farklı, halktan yüksek müstesna varlıklar gibi hareket etmeye başlarlar. Kendilerini devletin ancak yüksek memurları değil, devletin sahibi telakki ederler.

Halka karşı muameleleri, durumları yüksek varlıkların aşağı varlıklara karşı muamelesi şeklini alır.

Bazen bu durum uzun sürer. Ekseriya milletler hukuki ve fiili durumları tahammül edilmez bir şekil aldığı zaman isyan ederler, kuvvet ve şiddet kullanarak, hâkim zümreyi devirirler, yerine başka şahıs ve zümreleri getirirler.

Fakat bu zorla, kanlı boğuşmalar neticesinde yapılan hükümet değiştirmelerinden milletler nadiren istifade ederler. Zorla devrilen hükümet yerine keza zorla getirilen başka bir zorba zümre gelir. Ekseriya isyanlar milletler için bir felaket kaynağı olur. (Bundan ancak isyandan her bakımdan farklı olan milletin bütün münevverlerinin iştiraki ile muayyen bir hukuki ıslahat programını gerçekleştirmek üzere, kanuni yollarla bu ıslahatı gerçekleştirmenin imkânsız olduğuna kanaat getirmeleri neticesinde yapılan medeni milletlerin büyük inkılabları müstesnadır.) Medeni milletlerin düşünen şahsiyetleri, münevver zümreleri bu iki birbirine bağlı menfi hadiseleri – bir taraftan hâkim zümrenin tagallüp (baskı) ve tahakkümünü, diğer taraftan mahkûm zümrelerin kanlı isyanlarını - bertaraf etmek için devlet idare edenlerin hâkimiyetini zaman ve şekil bakımından kanunla tahdid ve tesbit etmek ve hükümetleri muayyen bir zaman geçtikten sonra kanuni bir surette sarsıntısız sulh ve sükûn içinde değiştirmek usulünü keşfetmişlerdir. Bu usule de halk idaresi demokrasi (demokratia) ismini vermiştir.

Zamanımızda demokrasi halkın devleti doğrudan doğruya idaresi değil, halkın devlet ve millet idaresi başına itimat ettiği, halk için çalışacaklarına inandığı adamları getirmek sureti ile idaresidir.

Bu idare usulünü, halk tarafından tamamen serbestçe seçilmiş, halkın ihtiyaç, arzu ve temayüllerini bilen ve bunları gerçekleştirmeye çalışmak vazifesini üzerine alan, halkın güvenini kazanmış olan şahısların idaresi diye tarif etmek de mümkündür.

Hakiki demokrasi budur.

Demokrasinin hakiki bir demokrasi olması için, devlet idaresinin başına gelenlerin hakikaten halkın dilediği, itimat ettiği kimseler olması şarttır. Bunu temin eden en büyük amil de iyi bir seçim kanunudur. İyi bir seçim kanunu demokrasinin en büyük teminatıdır. İyi bir seçim kanunu olmayan bir memlekette demokrasi bir lafızdan ibarettir.

Anayasa kanunu ne kadar yüksek esasları ihtiva ederse etsin, seçim kanunu milletin hakiki iradesinin tecellisini temin eder mahiyette değilse, anayasadaki yüksek esaslar pratik ve hayati bakımdan kıymetten mahrum ruhsuz esaslardır. Anayasaya ruh veren veya anayasayı hükümsüz bırakan, iyi veya kötü bir seçim kanunudur.

İyi bir seçim kanununun mümeyyiz vasfı nedir?

Milletin, milletvekilleri tamamen serbest, her türlü tesir ve baskıdan azade olarak seçilebilmesini, seçim neticelerinin tahriften masun kalmasını temin edebilmesidir.

Serbest seçimlere mâni olabilen amiller nelerdir? Bunlar pek çoktur. Bunların en mühimi hâkim zümrenin iş başında kalmak arzu ve ihtirasıdır. Bu da gayet tabii bir psikolojik hâdisedir. Her insan, her zümre bulunduğu mevkide kalmak ister. Nasıl biyolojide her zihayat (canlı) için hayatını idame hamlesi kuvvetli bir hayat amili ise sosyolojide de her ferdin her zümrenin camiada işgal ettiği imtiyaz mevki ve makamda kalmak arzu ve ihtirası aynı derecede kuvvetli bir ruhi hamledir.

Hâkim zümreleri iş başında kalmaya çalışmaya sevk eden bu amile diğer bir ruhi amil de inzıam eder (katılır). Her insan, her zümre kendisinin haddizatında hodbin (bencil) olan temayülüne bir fikri esas arar. Bu hodbin temayülü güya diğergâm (bencilin tersi – altruist) bir mülâhazaya (görüşe/değerlendirmeye) istinat ettirmek ister ve milletin idaresi işinde tecrübeli olan, idare işinin bütün müspet ve menfi sırlarına vakıf olan zümre kendilerinin iş başında kalmasının memleketin hayrı bakımından dahi zaruri olduğu zehabına gayet kolay kapılırlar. “Biz tecrübeliyiz, memleketi nasıl idare etmesini, halkı nasıl sükûn ve asayiş içinde yaşatmasını biliriz, bizim yerimize tecrübesiz adamlar gelirse memleketin hali ne olur? Maazallah memleket altüst olur” diye düşünürler. Bu da uzun süren bir hâkimiyet itiyadından doğan gayet yayılmış bir yanlış fikirdir, bir illüzyondur. Çünkü hiçbir zaman normal kanuni yollarla hükümet değiştirilmesi neticesinde bir hâkim zümrenin yerine diğer bir zümrenin gelmesi ile ne dünya yıkılmıştır, ne de milletlerin hayatı altüst olmuştur. Elbette çok sık hükümet değiştirmenin mahzurları vardır. Fakat bu mahzurlar bütün kusurlarına, ihmallerine, halkın arzularına karşı lakaytlığına (ilgisizliğine) rağmen milli realitelerden uzaklaşmış, bazen de şımarmış bir hâkim zümrenin müddetsiz işbaşında kalmasından doğan mahzurlara nispetle kıyas kabul etmez derecede ehemmiyetsizdir. Milletler serbest seçim temin edildiği zaman arzularına, iradelerine uygun bir şekilde devleti idare edecek şahısları bulmakta asla müşkülât çekmemişlerdir. Çünkü her medeni milletin içinde devlet idare edebilecek kudrette en azı on, on beş ekip mevcuttur. Yeter ki vatandaşlar devleti idare edecek adamları tamimiyle serbest olarak seçebilsinler.

Şu halde bir demokrasi için mühim olan iş, memleketin şartlarına uygun bir seçim kanununa malik olmaktır.

Derin kanaatime göre İlmî Heyet tarafından hazırlanmış kanun tasarısı hem milletimizin bulunduğu şartlara, hem hukuk ilminin yüksek esaslarına tamamen uygun, mükemmel bir kanundur. Bu kanun tasarısında milletin iradesinin serbest tecellisine mani olabilecek bütün amiller bertaraf edilmiştir.

Bu kanun tasarısının en mühim addettiğim esasları şu noktalarda hulasa edilebilir.

1. İlmî Heyet tarafından hazırlanmış tasarıya göre seçimlerin her safhasında seçim işlerinin başına tahsilleri, mesleki itiyatları neticesi olarak daima hukuka kanuna uygun hareket etmeye alışmış olan hâkimler getirilmiştir.

En büyük seçim birliği (sahası) olan illerde ve ilçelerde seçim kurulu ismi ile seçimleri idare ve murakabe eden heyetler teşkil edilecektir. Bundan başka ilçeler içindeki seçim bölgelerine “sandık kurulu” ismi ile küçük heyetler kurulacaktır. İl ve ilçe heyetlerinin başkanı sahanın en yüksek dereceli hâkimidir. Yüksek dereceli bir hâkimin başkanlığı altında iş gören il seçim heyetinin diğer azaları da şunlardır: İl içinde mevcut partilerden kura çekmek suretiyle seçilmiş beş parti mümessili, üç belediye meclisi mümessilleri, iki vilayet umumi meclisi mümessilleri.

İlçe kurulu keza ilçenin en yüksek dereceli hâkiminin başkanlığı altında altı üyeden terekküp eder. Bu üyelerden dördü, aralarında kura çekmek suretiyle seçilmiş parti mümessilleridir. İki belediye ve umumi meclis azalarından seçilmiş belediye ve umumi idare mümessilleridir. Sandık kurulunun başkanı ise ilçe merkezindeki en kıdemli hâkimin seçim bölgesinin iyi şöhret sahibi seçmenleri arasından seçeceği bir seçmendir.

Sandık kurulu dört üyeden terekküp eder: Partiler tarafından kura çekmek suretiyle seçilmiş üç üye ve köy veya mahalle ihtiyar heyeti azaları aralarında kura çekmek suretiyle seçilmiş bir üye.

2. 22 yaşını ikmal etmiş erkek kadın bütün vatandaşlar seçim hakkına maliktir.
3. Seçimler tek derecelidir. Vatandaşlar doğrudan doğruya milletvekillerini seçerler.
4. Seçim hakkından istifadede vatandaşlar müsavidir. Her biri bu hakkı bir seçim devresinde bir defa ve ancak bir yerde kullanabilir.
5. Oy verme usulü gizlidir.
6. Seçim hakkını haiz olan her vatandaş oyuz yaşını ikmal etmiş olmak şartı ile milletvekili seçilmek hakkına da maliktir.

Bundan ancak okuma yazma bilmeyenlerle bazı cezalara mahkûm olanlar ve izinsiz yabancı bir devlet hizmetinde bulunanlar müstesnadır.

7. Kanuni şartlara uygun durumda bulunan bütün vatandaşlara seçim haklarından istifade makul tedbirlerle temin edilmiştir.
8. Hükümetin emrine tabi idarî amir ve memurları zabıta amir ve memurları seçim işlerinden ve seçim sandığı sahasından tamamen uzaklaştırılmıştır.
9. Oy vermenin her türlü tesir ve baskı imkânlarından tamamıyla âzade olarak yapılmasını temin eden bütün makul tedbirler alınmıştır.
10. Seçimlerin serbestisi ve intizam içinde cereyanına herhangi bir şekilde mâni olan veya mâni olmak isteyen kimseler için suçlarının ehemmiyetine göre cezai müeyyideler konulmuştur.
11. Seçimlerin her safhasında seçim işlerine dair vaki olabilecek bütün itirazları tetkik ederek bir karara bağlamakla görevli bir başkan ve altı üyeden terekküp eden bir yüksek seçim mahkemesi kurulmuştur. Bu mahkeme şu şekilde kurulur:

Üyelerin arasından Yargıtay mahkemesi 6, Danıştay 5 üye seçerler. Bu on bir hâkim aralarında bir başkan ve altı üye seçerler. Kalan dört hâkim yedek üye sayılır.

12. Seçim dairesi bir tek milletvekilini çıkararak kaza veya nahiye gibi küçük bir saha değil, birden birkaç milletvekilini seçen ildir (vilayettir).

Bütün bu esaslar kanun tasarısının tafsili (açıklamalı) maddelerinde hukukun yüksek felsefi esaslarına uygun bir şekilde ifade edilmiştir. Bütün kanun tasarısında muasır hukuki telakkilere mugayir, hukukçuluk zihniyetine aykırı tek bir madde yoktur.

Hiç tereddütsüz söyleyebilirim ki, İlmi Heyet tarafından vücuda getirilen bu kanun tasarısı bir hukuk abidesidir. İleride birçok milletler için dahi örnek olabilecek mahiyettedir. Eğer bu kanun tasarısı Büyük Millet Meclisinden İlmi Heyet tarafından kabul ve tespit edilmiş şekilde geçerse memleketimizde hakiki demokrasinin gerçekleşmesi yolunda çok büyük bir adım atılmış ve mühim bir merhale aşılmış olacaktır.

Türk milleti için hâkimiyeti ancak sözde değil, hakikatte de eline almak, devlet idaresi başına her zaman kendi istediği adamları getirmek, istediği takdirde onları dört senede bir değiştirmek, siyasetlerini tasvip ettiği takdirde aynı milletvekillerini tekrar seçmek imkânı temin edilmiş olacaktır. İşte ancak o zaman Türk milleti hür bir demokrasi olacaktır.

Kadim Atina'da hakiki demokrasinin ancak Solon kanunlarından sonra gerçekleştiği, bu kanunlar Atina için seri ve kesif bir medeni yükselme ve gelişme devri başlangıcı olduğu gibi bu yeni seçim kanununun da Türkiye için hakiki demokrasi ve kesif bir medeni yükselme devri başlangıcı olacağına inanıyorum.

Çünkü ancak siyasi ve hukuki bakımdan tam manası ile hür olan milletler medeniyet sahasında seri ve kesif bir inkişafa mazhar olabilirler.

**“Tasvir Gazetesinde SADRİ MAKSUDİ ARSAL’ın makaleleri
Çoğu “İlmi Sohbetler” sütununda**

Tarih	Sayfa	Konu
21 Ekim, 1945	2	Dünyada iki türlü telâkki karşı karşıya
31 Ekim, 1945	2	Cihanşümül Devlet
29 Kasım, 1945	2	Demokrasi ve Hukuk
6 Aralık, 1945	2	Siyasî Partilerin ideolojileri
10 Aralık, 1945	2	Demokrasinin ilmî ve ruhî esasları
23 Aralık, 1945	2	Demokrasinin istinad ettiği ilmî ve felsefî esaslar
30 Aralık, 1945	3	Demokrasi ve Müsavat esası
6 Ocak, 1946	2	Demokrasi ve Hürriyet
11 Ocak, 1946	2	Edebî Barış ve milletler birleşmesi
13 Ocak, 1946	3	Milli ideoloji ve yabancı ideolojiler
20 Ocak, 1946	3	Yabancı ideolojiler Yeni ideolojiler
27 Ocak, 1946	3	Devletlerarası hukukun geçirdiği buhran,
2 Şubat, 1946	3	Devletlerarası hukukun geçirdiği buhran, Bugünkü vaziyet
17 Şubat, 1946	3	İlim ve Hürriyet
24 Şubat, 1946	3	Kadim Yunan’da ilmî muhtariyet
3 Mart, 1946	3	Üniversite Muhtariyeti
10 Mart, 1946	3	Üniversite Muhtariyetini zarurî kılan sebepler
17 Mart, 1946	3	Tarihte bütün dünyaya hâkim olma hülyası
24 Mart, 1946	3	Müsbet ilimler ve felsefe
31 Mart, 1946	3	Tarihte veto hakkının menfi rolü
7 Nisan, 1946	3	İnsanların manevî hayatında gaye ve ideallerin rolü
14 Nisan, 1946	3	Milletlerin hayatında fikir ve ideallerin rolü
21 Nisan, 1946	3	Avrupa medeniyetinin istikbali
28 Nisan, 1946	3	Medeniyet mahsulleri ve kültür kıymetleri zail olmaz
5 Mayıs, 1946	3	Demokratik seçim usulünün beş mühim esası
12 Mayıs, 1946	3	Ruhî ve manevî hayatın zenginliği ve yaş
19 Mayıs, 1946	3	Arap Birliği ve büyük Arap milletinin istikbali
26 Mayıs, 1946	3	Amerika Birleşik Devletlerinde felsefî cereyanlar
2 Haziran, 1946	3	Milletlerin hayatında Yüksek Öğrenimin rolü ve Profesörler sınıfının dilekleri
9 Haziran, 1946	3	Atomun felsefî tarihi
16 Haziran, 1946	3	İngiltere’de Demokrasinin ruhu ve tarihî temelleri
30 Haziran, 1946	3	Beşerî camiaların hayatında propagandaların rol ve kudreti
7 Temmuz 1946	3	Tecavüzî harp tabîî bir hadise değildir

“Cumhuriyet Gazetesinde SADRI MAKSUDI ARSAL’ın makaleleri

Tarih	Sayfa	Konu
13 Ocak, 1950	3	Bir Hukuk Abidesi: Yeni Seçim Kanunu Tasarısı
2 Mayıs, 1950	3	Demokrasi Kapısı Önündeyiz